

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 15. SRPNA 1934

Za Kč 2.—

„Samostatnost“ Rakouska

B. BENEŠ

Fašismus a cesty národní demokracie V. GUTWIRT

Je to deflace?

EDUARD VYŠKOVSKÝ

Hospodářské zákony porážejí Hitlera

Po stopách vídeňských bojů

O. WEISEL

Staří a mladí v úřadech

Doc. Dr. JOS. GRŇA

O frivolnosti — Nevděčnost diktatur — Vláda sedláků a dělníků
Pochybný návrh — Film se státní zárukou — Diktatury propagují
Náladovost politických hesel

Humor a romantiku,

satiru i drsná zálesácká dobrodružství, zkazky fotbalové i tenisové, legendy hudební, filmové i tramwayové, senační zvěsti o starých Slovanech, strhující scény z válek trampsko-pačourských, jakož i bojů rukopisných

a vůbec všechno

najdete v knize
RADY a ŽÁKA:

DOBRODRUŽSTVÍ ŠESTI TRAMPŮ

aneb

NOVÉ POVĚSTI ČESKÉ

296 stran se 65 obrázky Vlastimila Rady
Brož. Kč 28.- Váz. Kč 40.-
u všech knihkupců

FR. BOROVI, NAKLADATELSTVÍ, PRAHA II.
Národní třída č. 18

PŘE(TĚTE SI

VESELÉ VYPRÁVĚNÍ

o sourozencích

nazvané

HEDVIKA a LUDVÍK

jmž se neustále žení a vdávají tatičkové a matičky

NAPSAL KAREL POLÁČEK

VYDAL FR. BOROVI, NAKLADATELSTVÍ, PRAHA

DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC, BROŽ. Kč 22.-, váz. Kč 34.-

DRAMATICKÝ ÚTĚK LVA TROCKÉHO ZE SIBIŘSKÉHO VYHNANSTVÍ

L I Č I

P R Á V Ě V Y Š L Ý 13. S E Š I T D Í L A

Lev Trockij: DĚJINY RUSKÉ REVOLUCE 1905-1917

SEŠITY A KĚ 3.90 DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC
NEBO FR. BOROVI — PRAHA

OBSAH 32. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: TH. NEUHOFF: Dějiny a heros. — Dr. ALFRED FUCHS: Německý katolcism po 30. červnu. — Vláda pŮdy. — WALTER LUSTIG: Resumé jednoho filmového roku. — MILOŠ VANĚK: O smysl české otázky. — Jeden lid, jedna říše, jeden vůdce. — Cesta necesta. — Debatu o sporu mezi vládou a parlamentem.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNĚ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA KĚ 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNKY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 15. SRPNA 1934

ČÍSLO 33

„Samostatnost“ Rakouska

Staré přísloví: Mnoho psů zajícova smrt.

Události v Rakousku a v Německu soustředily na delší dobu pozornost světového veřejného mínění na Vídeň, a Rakousko se po názoru mnohých stalo sudem střelného prachu v srdci Evropy, špatně přikrytým a nedostatečně chráněným proti žaru hakenkrajclerského hnutí. Tento sud prachu ohrožuje mír celé Evropy a snad by postačila reprisa vídeňského puče se všemi vnějšími znaky obecného nepokoje, aby se celá Evropa pustila do nové války, jež by měla vyřídit to, co již po léta nebylo možno rozřešit smírně a pomocí mezinárodní součinnosti. Řinčí se zbraněmi, používá se armádních manévru jako diplomatických argumentů, tisk několika států podniká vášnivé útoky proti původci vídeňské tragedie a významní státníci budou po určitou dobu nepokrytě odsuzovat vídeňskou hitleriádu. Strach o tak zvanou nezávislost Rakouska pojednou rychle sblíží dosavadní nepřátele a znepráťateluje režimy, doktrínami blíže příbuzné, takže rázem je popletena dosavadní politická rovnováha v Evropě.

A přes to máme v Ženevě Společnost národů, instituci pověřenou odstraněním války, zajišťováním míru a pěstováním slušných mezinárodních styků. Tato Společnost národů je však podle soudu některých státníků, jimž je mezinárodní demokracie pro kočku, dobrá k dojemným rozprávám o mravním odzbrojení, k letní diskusi o mezinárodní intelektuální součinnosti, ke koordinaci prostředků boje proti prostituci, omamným jedům nebo obchodu ženami a dětmi. Avšak k vyřízení úkolu, výtčeném přímo v paktu Společnosti národů, není tato instituce v době diktatury a za dnešního návratu k předválečné diplomacii vůbec povolána. Je jistě základní chyba paktu Společnosti národů, že Liga je jen soudcem, který neobtěžuje spravedlnost, není-li žalobníka. Když v Ženevě bděl řádný policejní orgán, který by mohl prostě udat přistiženého rušitele míru, přešla by Hitlera velmi rychle chuť zakrývat domácí mizerii hakenkrajclerskými puči v cizině, trpět v Německu tvoření legií z dobrodruhů, kteří utekli před spravedlností z Rakouska. Právě tak by si rozmyslil říšský velvyslanec vměšovat se do průběhu puče ve Vídni, a mnichovský rozhlas by rovněž odložil kult nenávisti namířený proti Rakušanům, dosud neusměrněným. Za dnešních okolností však Společnost národů, kterou v době mimo zasedání shromáždění nebo rady představuje pouze téměř nepolitický a byrokratický systém asi 1000 úředníků a který o své újmě nesmí vidět žádný mezinárodní zločin, je nucena nehnout ani brvou v okamžiku, kdy pakt Společnosti národů je rozšlapáván hakenkrajclerskou botou. Ženeva mlčí, poněvadž se nenašel stát, jehož vláda by uplatnila do všech důsledků zásady mezinárodní mravnosti a udala by Německo v Ženevě z porušování dobrých styků se sousedy a z ohrožování míru ve střední Evropě. Mnoho vlád sice dalo svůj souhlas k vyslovení zá-

hadné formule: společná akce velmocí..., avšak žádná vláda nemůže říci, co si pod tím představuje.

Hnutí pro skutečně mezinárodní zásah v Rakousku, prostřednictvím Společnosti národů, povstalo ještě v době, kdy Hitler byl úředně zastoupen v Ženevě. Tehdy neměla ministerstva zahraničních věcí velmocí nic lepšího na práci, než aby se snažila oddálit nebo znemožnit stížnost Rakouska v Ženevě. Jednalo se totiž s mocným Německem o podmínkách rovnoprávnosti ve zbrojení. Dollfuss, místo aby využil své popularity k získání řádných ženevských záruk bezpečnosti pro Rakousko, poslechl špatné rádce, zničil rakouskou sociální demokracii a spolehl se kromě Boha na Itálii a Anglii. Mluvílo se mnoho o tom, co všechno lze vykonat v rámci paktu čtyř velmocí, kterážto fikce umožnila velmocím vůbec nic nepodniknout. Bylo to v době, kdy vlády Anglie, Francie a Itálie trpěly tragickou nečinností v mezinárodní politice, na níž nyní celá Evropa doplácí a Rakousko nejvíce. Společnost národů, která tehdy procházela nejhorší krizí, jen čekala, až bude vyzvána dát k dispozici kromě zásad paktu Společnosti i celý svůj aparát právních znalců a obratných diplomatů. Nebylo možno tvrdit, že k podání řádné stížnosti na Německo v Ženevě nebylo dost materiálu, dost natropeného zla. Nic se však nestalo, Německo požíralo Rakousko dále a velmocí se omezily na neplodné zákroky pomocí svých diplomatických zástupců v Berlíně.

Dnes je Rakousko v tak paradoxální situaci, v jaké se již dlouho žádný stát neocítl. Rakousko je pod starostlivou kuratelou nejen svých věřitelů, kteří se bojí o rekonstrukční úvěry, avšak i samozvaných pěstounů a hrozících ochránců. Pět států najednou je ochotno mobilisovat, jeden dokonce již na zkoušku mobilisoval, jakmile se zdála ohrožena „samostatnost“ Rakouska. Nikdo neřekne veřejně, že mu jde o otázku čistě mocenskou, avšak všichni tvrdí, že anšlus ohrožuje nejsvětější zájmy Evropy. Všichni stráží pohyby ostatních sousedů Rakouska i samé rakouské vlády. Opravdu již nelze říci, zda Rakousko je více ohroženo hakenkrajclerskou diktaturou, nebo diktaturou tak zvaných rozhodujících států evropských; fakt však jest, že do rakouských vnitřních záležitostí se plete bezmála celá Evropa. Na konci řady zájemců o samostatnost Rakouska přichází i groteskní mladík ze zámku v Steenokerzeel v Belgii, uvádí nový zmatek do evropské politiky ohříváním trapné habsburské otázky a nabízí nejlepší recept na zachování rakouské, po případě rakousko-uherské samostatnosti. Rakousko je tudíž tak sešněrováno zájmy svých příznivců, že je nejvyšší čas, aby tento zájem polevil a abychom se v Evropě vrátili k zásadám Wilsonovy Společnosti národů právě při řešení rakouského problému, nemá-li být rakouský Etat tampon udušen. Společnost národů pomohla Rakousku vybědnout ze dvou finančních krizí a bylo by pro ni hračkou, zvláště dostalo-li by se jí mravní podpory většiny členských států, udržet Rakousko dokonale samostatné. Jestliže však ustrašené nebo příliš přímo interesované

státy, které nehodlají připustit anšlus, budou tahati Rakousko i nadále všemi politickými směry a ke svým vlastním prospěchům, při čemž neučiní na-prosto nic konkrétního pro opravdové zabránění ne-dovolených zásahů Německa do rakouských záleži-tostí, možno již dnes považovat samostatnost Ra-kouska za fikci. Rakousko je zralé pro nové a účin-nější zaručení nezávislosti než jaké poskytují proto-koly o půjčkách. Stále se poukazuje na nutnost po-sílit autoritu Společnosti národů, avšak jsou to právě vlády těch států, jichž tisk, svobodný i inspirovaný, nejvíce kritizuje ženevskou instituci a přeje si její reformu, které odepřely Rakousku dobrodíní ženevské ochrany. Vždyť je jasno, že zájem Německa o Ra-kousko neustane, pokud neustane i zájem ostatních ochránců Rakouska, jichž imperialismus je právě tak nebezpečný pro samostatnost Rakouska, jako berlín-ský. A tomu, aby se tito ochránci zbytečně nepoprali o samostatnost Rakouska, může zabránit jen důsledné uplatňování paktu Společnosti národů, jež jediné jest s to postavit všechny členské státy — sousedy Ra-kouska, kam patří.

B. Beneš (Ženeva).

poznámky

Nevděčnost diktatur

Dnes už mají nejen odpůrci, ale také stoupenčí diktatur všechny důvody, aby přemýšleli o záludnostech autoritativních režimů. Zvláště všeho druhu podvůdcům byla od těch dob, co se pozhánání diktatur sneslo na Evropu, dána už mnohokrát příležitost, aby vedle sladkostí, vlastně po sladkostech, oku-sili také všechny hořkosti, které provázejí vývoj politického autoritářství. Na nic se snad nehodí pořekadlo o tom, že pýcha předchází pád, tak dobře, jako na podvůdce diktatur. Dalo by se ještě snést, kdyby příčiny toho pádu byly vždycky jen ve vnějších okolnostech a v nesnázích, které dolehly na celou diktátorskou společnost i s vůdci nejvyššími. Ale zkáza nepřichází na podvůdce z venku, nýbrž nejčastěji zevnitř. Sám nejvyšší vůdce obyčejně rozpoutá onen mrazivý vítr, který odfoukne subalterní diktátory jako papírky. Není do-cela nic přeháňací, řekneme-li, že devadesát procent riska, jež přináší diktatura, nesou na svých bedrech menší z vůdců. Dik-tatury mají tu zvláštnost, že za jejich nezdary neplatí svou po-litickou existenci odpovědní lidé, nýbrž ti, kteří je z příkazu vykonávali. Vyhazování podvůdců se stalo jakýmsi symbo-lickým úkonem, jímž velký vůdce dává najevo, že ustupuje od určitých názorů nebo snah, které ještě včera s velikou vehe-mencí zastával.

Máme teď právě čerstvý příklad tohoto postupu na mni-chovském úředním aparátu nacionálněsocialistické strany, který měl na starosti Rakousko. Byli tu pánové Habicht, Frauenfeld, Proksch, byla tu tak zvaná rakouská legie, byl tu rozhlas, který z vyššího pověření agitoval večer co večer přes rakouské hranice — a najednou tu není nic. Ředitelé to-hoto přípojovacího úřadu jsou zatčeni, legie rozpuštěna. Mha přede mnou, mha za mnou, řekl Hitler, a to, co ještě včera bylo oficiální součástí říšské zahraniční politiky, klesá na úroveň kriminálu. Jistě, že policejní a soudní nepřijemnosti, spojené s touto eskamotáží, nebudou pro postížené tak hrozná, ale horší než ony je morální rána, jíž byli obdařeni. Tito lidé přece neučinili nic jiného, než že přijali zahraničně politický program vůdcův a patrně v dobré víře jej prováděli. Byli za to také ještě nedávno na výsluní přízně. Jakým právem s nimi najednou tentýž režim, který jejich jednání ještě před několika dny schvaloval, nakládá jako se zločinci? Jakou víru mohou mít potom stoupenčí režimu v svůj program, když to, co se jim dnes vykládá jako nejvyšší povinnost, může je zítra při-vést do styku se žalářem? Jakou morálku si odnesou lidé z politické školy tohoto druhu?

V demokratických režimech — dovolte dnes už tolik sebe-vědomí, abychom je nazvali normálními — máme zvyk právě opačný. Jestliže některý politický směr ztroskotá, necháváme odstupovat jeho ředitele, kteří zaň byli odpovědní, tedy mi-

nistry, ale ponecháváme na místech lidí, kteří jej jenom pro-váděli z úředního rozkazu. Považovali bychom za naprosto nepřírozené, kdyby ministr, jemuž se něco nepovedlo, zapustil za to úředníky, ale sám zůstal sedět na svém místě. Zastá-váme zkrátka v demokracii názor, že následky jakéhokoli po-litického nezdaru má vždycky nést osoba odpovědná. Snad je to někdy jen odpovědnost formální a snad mnohý ministr za-platil ztrátou křesla za to, co ve skutečnosti nastrojili jeho úředníci, ale to na principu nic nemění. Není zásada nesprávná proto, že se někdy špatně provádí. Rozhodně bychom těžko snášeli takový stav veřejného života, při němž by prováděcí orgány byly trestány a difamovány za činy, jejichž intelektu-ální původce si bez rozpaků hovní u zdroje vládní moci. Nemohli bychom to asi nazvat jinak, než svalování odpověd-nosti na jiné.

Jak se ustavičně přesvědčujeme, je toto počínání, k němuž jsou jinak sklony skoro v každé lidské povaze, daleko častější v diktaturách než v demokraciích. Demokracie totiž jsou tak zařízeny, že to v nich tak lehkou nejdě. V nich si nemůžeme vybírat, z čeho by se nám líbilo nebo nelíbilo býti odpověd-nými, nýbrž musíme ponechat ostatním, aby oni sami po-soudili míru naší odpovědnosti. Někdy z toho možná vyjdeme lehce a někdy zase se nám ukřivdí tím, že nám boží hlas lidu přijíže na záda skutky, které jsme neprovedli ani ve snách. Možnosti lidského omylu jsou nespočetné. Ale vždycky je lepší stát se obětí omylu než věrolomnosti. Diktatura má v tomto ohledu zařízení jednodušší, ale také nebezpečnější. Protože tam diktátor rozhoduje o všem možném, rozhoduje i o své vlastní odpovědnosti. Výsledek bývá obyčejně takový, že za to, co se povedlo, je odpovědný diktátor, a za to, co se nepovedlo, ti, kteří poslouchali. I to je konec konců zařízení, které se může osvědčovat. Ale jenom tak dlouho, dokud ho ti, kteří poslouchají, nebudou mít dost.

Z. S.

Vláda sedláků a dělníků

Ve „Venkově“ čteme v poslední době často slova „vláda sedláků a dělníků“. Čteme je v příspěvcích venkovských lidí, kteří vyslovují přesvědčení, že systémem těmito slovy vyjádřený jest s to prospěti nejvíce zemědělskému lidu, protože se opírá o dvě základní a nejpočetnější skupiny ve státě. Tento systém se ovšem nelíbí národní demokracii a proto straší rudozelenou koalici a podtrhuje, že také v SSSR vládní režim, který se nazývá vládou sedláků a rolníků. Národnědemokratická „Ná-rodní myšlenka“ vyslovuje politování, že agrární strana pustila z myslí občanský blok a že si udělala výlet do nešťastné histo-rie rudozelené koalice. — Pokud jde o rudozelenou koalici — tolikrát připomínanou — možno o ní říci, že i ona znamenala konsolidační fázi a že úsudek o ní bude jiný, než jak ho vy-slovují národní demokraté, zejména bude-li její činnost mě-řena podle poměrů, v nichž pracovala. Tehdy začala národní demokracie vyskakovat a tato vlastnost jí již zůstala. Dnešní vláda není čistě rudozelenou koalici. I kdyby jí byla, nemusila by býti vládou o nic horší, než jiný vládní systém, nežleží na jménu, ale především na obsahu. Systém koalice, který nese název vlády sedláků a dělníků, bude tím prospěšnější složkám, jichž jméno nese, čím více se jeho činnost bude vzta-hovati k potřebám celku. I zájmy jiných vrstev nesmí být přehlíženy. Náš průmysl musí si ovšem uvědomiti, že nemůže mít prospěch z toho, podporuje-li stranu, která nevyčníká v ni-čem jiném než v protidemokratických a protikoaličních koza-činách. Myšlenka vlády sedláků a dělníků není nezdravá. Bude-li republikánská strana mít na mysli zájmy svých drobných lidí, nemůže být její místo na pravici, tak prozíraví byli na konec vždy její vůdcové, že se neomezili na úlohu při-dělovanou jim národní demokracií: tahati kaštany z ohně za některou z tak zvaných občanských stran. Vláda sedláků a dělníků, to nejsou zlá slova. Stačí na program.

V. G.

Pochybný návrh

Svaz hotelierů a velkorestauraterů vypracoval osnovu zákona na zřízení ministerstva pro cizinecký ruch. Návrh byl předložen kabinetní kanceláři a presidium ministerské rady.

(Z denního tisku.)

V „Přítomnosti“ byla již několikrát zdůrazněna nutnost soustřediti propagandu cizineckého ruchu, zříditi centrálu, která by řešila všechny otázky cizinecké propagandy. Nikdo však nepomýšlel na tak velký a komplikovaný aparát, jako jest samostatné ministerstvo. Mnoho článků v našem časopise mluví o tom, jakou důležitost připsujeme propagandě cizi-

neckého ruchu pro naše hospodářství, domnívám se však, že návrh na zřízení nového samostatného ministerstva v tomto případě jest přehnaným a zbytečným. V době, kdy se zjednodušuje státní administrativa, nelze přec zřídit pro každý obor ministerstvo. Tímž právem mohl by zítra přijít svaz průmyslu, třeba textilního, který jest stejně důležitou a stejně postíženou složkou hospodářskou a žádati za zřízení ministerstva textilního průmyslu. Důležitý jest pro nás na př. export, proč bychom nezřídili samostatné ministerstvo vývozu? Tak bychom mohli proměnit téměř každý obor ministerstva v samostatné ministerstvo.

Také návrh Svazu hotelierů a velkorestauratérů, aby z přírážky k daní výdělkové všech poplatníků v oblastech, jež budou prohlášeny za lázeňské a turistické, byla získána částečná úhrada výloh spojených s propagandou a administrativou cizineckého ruchu, jest nepřijatelný. Proč by na příklad měla továrna, nalézající se v „lázeňské oblasti“ a vyrábějící třeba umělá hnojiva, platit tuto přírážku, zatím co by konkurence z jiného okresu byla této dávky ušetřena? Bolesti a svízele našeho cizineckého ruchu nebudou odstraněny zřízením nového ministerstva. Postačí úplně, budou-li otázky cizineckého ruchu řešeny v příslušném oboru ministerstva o b e h o d u, kam patří a kde lze vykonatí velmi mnoho pro rozvoj cizineckého ruchu, budou-li na to peníze. Finančně má ovšem přispěti každý, kdo z cizineckého ruchu těží. Avšak musí býti nalezen s p r a v e d l i v ý systém daňových přírážek, který by neukládal břemenům, kteří z cizineckého ruchu nemohou míti přímého užítku.

Svaz hotelierů a velkorestauratérů prospěje cizineckému ruchu více, než by prospělo zřízení ministerstva, bude-li dbáti toho, aby hotely a restaurace jeho členů plně odpovídaly požadavkům cizinců, aby se u nás cizinci cítili jako doma.

Náš cizinecký ruch potřebuje především organisované a účelné propagandy, pro kterou jest nutno obstarati úhradu. Ale k tomu není zapotřebí nového ministerstva. Takové ministerstvo nemají ani státy, které vybudovaly svůj cizinecký ruch propagandou, která by nám mohla býti příkladem.

Josef Poláček.

Film se státní zárukou

Po Barrandovských filmových atelierech budeme míti nový filmový atelier: HOST. A protože Barrandovské ateliery byly postaveny se slušnou státní zárukou, dostane i nový filmový atelier HOST státní záruku 5 mil. Kč. Je tu jistě oprávněna otázka: je na tom státní pokladna tak skvěle, že může dávat záruky (a to hned v celých milionech) filmovému podnikání, které vždy nebývá vzorem dobrého a spolehlivého uložení peněz? Pokračuje tak stát ve svém angažování na českém filmu? Stát se již jednou účastnil značnou finanční částkou natáčení filmu o svatém Václavu. Učinil při této finanční účasti zkušenosti tak skvělé, že dále rozšiřuje svoje účastnictví na filmové produkci a českých filmech? Slyšíme velmi často, že stát nemá zasahovati do soukromého podnikání. Zdá se však, že (filmové) soukromé podnikání nejen že tuto státní intervenci neodmítá, ale s prosíkem se jí dožaduje. Což je konec konců přirozeno. Říká se: hloupý, kdo dává, a ještě hloupější, kdo nebere, když mu dávají. Bude — myslím — jednou potřeba promítnout film o českém filmu, o českém filmovém podnikání. Snad se v té chvíli probudí některý zákonodárce, aby navrhl, aby ministerstvo obchodu ve své filmové politice změnilo kurs o 180%.

V. G.

Diktatury propagují

Diktatury kladou velký důraz na propagandu; děláme-li však strážlivě jejich bilanci, vidíme, že dělají propagandu pro toho, kterého chtěly porazit: pro demokracii. Vidíme to i u nás. Bylo dosti lidí, kterým italský fašismus byl velmi sympatický, hlavně proto, že ostře potíral socialismus a socialisty. To bylo také příčinou, že i Hitlerovo počínání shledávali mnozí u nás když ne správným, tedy pochopitelným. Dokud Hitler šel proti sociálním demokratům, měl na své straně lidi, jichž jedinou politickou moudrostí je hluboká averse proti socialismu. I mnozí katolíci u nás měli radost, jak Hitlerova pěst dopadla na sociální demokracii; ale jejich radost se silně zmenšila, když viděli, jak táž pěst dopadla na katolické centrum. Má-li sociální demokracie mnoho příčin se tázati, jak se stalo, že strana tak silná byla tak zatlačena ke zdi, mají i katolíci mnoho příčin rozebíratí porážku centra v Německu. Také katolicismus v Německu doplatil na své politikaření, které vyústilo v bezpáteřné politické pletichářství. Radost katolíků, že Hitler rozdrtil nemorální marxismus, trvala jen chvíli. Osud marxistů

stihl záhy poté i katolické centrum. — Také zemědělci by měli velkou práci, kdyby měli dokazovati, jak a kde diktatura pomohla zemědělcům, hlavně malým. Není státu, na kterém by zemědělci mohli ukázat, že diktatura přinesla prospěch zemědělství. Není třídy a není stavu, který by měl z diktatury trvalý prospěch. I těžký průmysl svoji hrou na kartu diktatury prokáže svoji politickou nezralost. Není již velkého nebezpečí náklady touto myšlenkou. Diktatury uvedly myšlenku diktatury ad absurdum; demokracie ovšem nesmí složití ruce do klína a tvářiti se spokojeně. Musí využítí nálady, kterou vytvořily diktatury proti diktaturám a jíti dále: ukázati své výhody.

V. G.

Náladovost politických hesel

Až nepříjemně zaráží, sledujeme-li, jak se i v našem veřejném životě objevují hesla, která se najednou stanou středem politického zájmu, agitace, ale po nějaké době, až jest heslo spíše roztřepané než otřepané, kavalkáda utichne a najde se zase něco jiného. Největší podíl na této frázovitosti nových a nových hesel — má beze sporu i tisk. A zajímavé, že tón udává právě tisk toho nejhoršího druhu, ostatní pak většinou z jakési prapodivné obavy před takovouhle demagogií cupitají za ním. Nevedou, ale jsou vedeni, lépe řečeno, vlečeni. Uvedu jen několik dokladů, které se sběhly v tomhle parlamentním údobí, to znamená od posledních voleb. Tak nejdříve boj o vázané kandidátní listiny. Agitace s tímto heslem se dokonce po nějakém roce vždy vrací. Obyčejně začne se tahnice o toto heslo, když již není do čeho jiného píchnout. A tu hned se dovidáme, jak se na to vláda dívá, jaký chystá zákon, jak ten zákon bude vypadat, co bude na něm dobrého a co zlého a nakonec se ukáže, že bylo mnoho křiku a povyku, ale dohromady nic se nestalo. Zatím došlo k jakési reformě volebního řádu do obcí, jímž prodlouženo i volební období na 6 roků, což dělá již dnes veliké těžkosti mnohým komunálním správcům, kde se činovníci vzdávají a namnoze se nemůže pořádně ani dáti zastupitelstvo dohromady. Nesmíme zapomínat, že na takové menší obci často osobní ješitnost anebo uraženost hraje mnohem větší roli než nevím jaký politický program. A když si pan radní anebo starosta umíní, že to už dělat nebude, tak to nedělá, ať si s ním jeho strana dělá co chce.

Jiným heslem bývají občasné kritické i nekritické útoky na náš parlamentarismus, jeho metody a způsob práce. Kritikuje ho nejen veřejnost, ale i sami poslanci, ba i sám ministerský předseda, ale dosud se nestalo také nic, co by znamenalo aspoň určitý krok k nápravě. Nejnovější ukázkou jest novelisace tiskového zákona. Co tu bylo křiku, pan zakladatel vyhrabával z hrobu dokonce i Havlíčka bez ohledu na to, jak to bylo právě v jeho listech nevkusné. Nakonec udělán zákon takový, aby se vlk nažral a koza zůstala celá a tak vidíme, že všechny časopisy svou formou i obsahem jsou dnes po vydání zákona o tisku zrovna takové jako před tím. Ale aby někdo měl odvalu podívat se odhodlaně do našeho censurního zákulisí, proč ty aneb ony nechtivosti a nepravdy byly puštěny, rozumné věci konfiskovány, to nezapadne nikoho. Anebo není odvaha?

Ale jsou hesla ještě horší než uvedená — která měla aspoň politický charakter — která daleko více pobouřila naši veřejnost, než nevím jaký nepěkný osobní útok na toho neb onoho předního politika. Tak na př. co to bylo kdysi křiku k vůli německým filmům. Pražská ulice div že neroztrískala všechna kina, kde se hrály německé filmy a tisk, zvláště večerníkový (ráno, v poledne i odpoledne), vyčerpal všechny své slovníky rozhořčenosti a štvavosti jen proto, aby přetrumfl svého konkurenčního souseda. Dokonce se tento jed, stříkaný do národa, chtěl rozlézt i do jiných měst naší čácké vlasti. A dnes? Nikomu již nevadí skoro samé filmy z třetí říše. Žádné šibeníčky, žádné štvance, všechno je zase na čas v pořádku. Až si zas někdo na to vzpomene, tak to může začít pak znova.

Jinou ukázkou prázdné heslovitosti byl boj o studentské spolky a studentstvo vůbec. Hýbala se celá Praha, vypočítávalo, kolikrát se kdo z průvodu před tou aneb onou redakcí z chrabrych národních studentů uplivil, četli jsme dlouhé články před valnými hromadami studentských spolků, pak jsme si přečetli s důkladnou podrobností, co se všechno na takové valné hromadě vyvádělo, komu se přímo i nepřímo nadávalo a kdo to až někdy k ránu vyhraje. Po takové valné hromadě pak jedni konstatovali suše, že to nedopadlo tak, jak se protivná strana holedbala a druhí jásali, že zase jeden spolek vytrhli ze spárů marxistických a pod. Historik bude jednou nad tou frázovitostí a bezradností tisku i těch, kdož mu dávali pokyny, kroutit velmi povážlivě hlavou a bude zkoumat meteorologické záznamy, zda nebyla naše vlast v té době postížena nějakým příliš velkým horkem.

F. L.

politika

V. Gutwirt:

Fašismus a cesty národní demokracie

Gajda dohrává svou roli i mezi fašisty; jest proti němu silná oposice v Národní obci fašistické a zejména jest proti němu odpor v t. zv. Národní frontě, organisaci, kterou utvořily různé frakce a frakcičky fašistické a polofašistické. Národně-demokratický tisk tu a tam ostře píše proti fašismu a píše-li o Gajdovi, píše o něm daleko jinak, než psával před lety. Jméno Gajdovo ztratilo již dávno svůj lesk; mnozí fašisté u nás nepovažují ho za svého vůdce; naopak, dokazují, že náš fašismus — nebo, jak říkají, národní oposice — nemůže svůj osud spojovati s osudem Gajdovým. Ti, kteří se s fašismem rozešli — a není jich málo — nevzpomínají s nadšením na dobu, kdy sloužili pod vůdcem Gajdou.

Třebaže vývoj našeho fašismu jest hodně spojen se jménem Gajdovým, hraje Gajda v tomto vývoji našeho fašismu roli pasivní. Český fašismus se rodí dříve, než Gajda vstupuje na scénu. Tatínkem českého fašismu jest národní demokracie. Jako státoprávní demokracie měla slušné vyhlídky a velké naděje. Ale záhy po převratu národní demokracie byla dotčena, že v republice nejde vše po její chuti. Stala se rozmrzelou, nedůtklivou a oposiční sklony v ní stále rostly. Nedovedla dosti dobře hájiti hospodářské zájmy těch vrstev, které to od ní žádaly a očekávaly; nebyla však ochotna příčiny neschopnosti a bezvýslednosti hledati u sebe; tím více hledala je u jiných. Vracela se čím dále tím více k mladočeské své minulosti a snažila se vrstvy připoutati šovinistickým pokřikem, který však zněl příliš dutě, než aby mohl získávati. Její početnost se zmenšovala. Strana, která chtěla vésti národ, stávala se čím dále tím menší frakcí. Byla nespokojena, ale příčiny této nespokojenosti nehledala ve vlastní politice. Začala naříkat, že vše kolem ní jest zlé, že vše kolem ní jest nevlastenecké, egoistické atd. Tak vedle národní demokracie tvoří se pomalu skupinky národních bolestníků, kteří jednou naříkají, nad úpadkem vlastenectví, po druhé svalují vinu na židy, po třetí vidí zhoubu národa v socialismu. Jednou z takových frakcí jest „Národní hnutí“.

Gajda přichází na scénu v roce 1926. Tehdy národní demokracie dělala politiku, o které říkala, že jest radikálně národní. Ve stínu národní demokracie dařilo se jejímu dítěti, fašismu, který národní demokracie vši silou podporovala domnívající se, že bude nástrojem, který se leckde uplatní. Český fašismus byl podnícen událostmi v Itálii. Měl jednu nesnáz: neměl vůdce. Neměl viditelnou hlavu, neměl populární osobnost, která by se postavila v jeho čelo. V té chvíli se objevil Gajda. Nachází nejnvhovějšího obhájce v národní demokracii, která v té době se rozkmotřila kde s kým a radikálním nacionalismem chce zachraňovati situaci.

T. zv. aféra Gajdova roste, hlavně přičiněním národně-demokratického tisku, který ji rozmazává.

Gajda byl přeložen do výslužby, ale věc tím daleko není skončena. Píše začíná. Národní demokracie se ujímá Gajdy, ale ujímá se také hnutí, které se staví za Gajdu. Hlásí se zcela jasně k fašismu. Z národně-demokratických schůzí se posílají vždy dva telegramy: jeden Kramářovi, druhý Gajdovi. Generální tajemník

Hlaváček stupňuje svůj boj proti Benešovi a V. Dyk razí na Slovanském ostrově slova: „Ministr zahraničí musí býti člověk schopný, ale ne všeho schopný.“ Shromáždění bouřlivě tleská. Zpívá Kde domov můj, Hej Slované, posílá telegram Kramářovi a Gajdovi. Někteří zdraví vztyčenou rukou, fašisticky; tu a tam jest vidět černá košile. Nacionální Praha žije a bouří. Národně-demokratický sekretariát si mne ruce. Vlastenecká ulice se rozhýbala. Za stranu mluví a jedná gen. taj. Hlaváček a národní demokraté jsou nadšeni, že konečně našli muže, který jejich stranu vyvede z beznadějnosti malé frakce k velké, národní straně. Některým národním demokratům jest z toho všeho zle. Ptají se, jak to skončí. Ale na jejich mínění se nedá; kdo ví, zda to nejsou Benešovy buňky? Dr. Kramář schvaluje všechnu tuto národně-demokratickou politiku.

Český fašismus, dík podpoře národně-demokratické, vzrostl. Ne tolik, aby něco politicky znamenal, ale tolik, že dovedl tropiti velký hluk. Mluvílo se o vlně fašistické, která táhne republikou. Toto hnutí nemělo dosud svého vůdce. Ti, kteří vedli „Národní hnutí“ a jiné fašistické a polofašistické organizace před vznikem „Národní obce fašistické“, byli lidé jmén v celku neznámých. Nebylo kolem nich svatozáře. Přišel Gajda. Jméno známé z legií. Levice měla proti činnosti Gajdově své námitky. Nebyly malé a nebyly nepoděpené. Ale ti, kteří národně-demokratickou agitaci byli zpracováni pro fašismus, nebyli přístupni argumentům proti Gajdově činnosti v legiích. Toto bolestinské hnutí potřebovalo svého mučedníka. Fašisté si řekli, že Gajdovi bylo ublíženo a to stačilo, aby Gajda byl uznán viditelnou hlavou fašismu. Byli tu ještě jiní, kolem jichž hlav národní demokracie upletla korunu mučednickou a rozsvítla svatozář. Byl to vedle Gajdy především Jiří Stříbrný, jehož případ národně-demokratický tisk vyličil jako historii muže, který se stal obětí ministra Beneše. Také gen. tajemník národní demokracie Frant. Hlaváček byl líčen jako oběť Benešovy politiky. Atmosféra těch dnů byla horká a národní demokracie chtěla kouti železo, dokud bylo žhavé. A totéž — že totiž železo jest nutno kouti, dokud jest horké, si řekli i jiní. Fašisté a Jiří Stříbrný. Jiří Stříbrný se nespokojil s podstavcem národního mučedníka, oběti dra Beneše, na který ho postavil národně-demokratický tisk, aby tak měl po ruce důkaz proti politice ministra Beneše. Jiří Stříbrný nespokojil se s tím, že národně-demokratický tisk jej prohlásil za předmět národní soustrasti; založil si svůj vlastní tisk a založil si i svoji vlastní politickou frakci, která m. j. dovedla čile využití nálady proti vázaným kandidátním listinám, vyvolané národní demokracií. Také fašisté představovali si to jinak, než národní demokracie, která myslila, že fašismus nažene vodu na její mlýny. Zadržili se pro sebe a tak se stalo, že ti, kterým národní demokracie tolik pomáhala, dostali se do parlamentu — na je jí ú k o r. Není totiž nejmenších pochyb, že Gajdu a Stříbrného z největší části volili ti, kteří byli zpracováni agitací národní demokracie.

Proč toto vše připomínáme? Jednoduchý důvod: národní demokracie se pokouší dělati tutěž politiku, jako v roce 1926. Jest proto dobře jí ukázati, že poškodila-li někoho, tedy sebe samu. Vyvolala u nás fašismus; musila pak přemlouvati svoje lidi, aby neutíkali

k fašistům. Z popředí národní demokracie zmizeli tiše lidé z té doby; gen. tajemník Hlaváček a místopředseda strany, řed. Sís. Zmizeli i jiní, kteří tehdy mluvili na Slovanském ostrově.

V r. 1926 byli národní demokraté ještě pohoršeni nad interviewem presidenta republiky, jmenovitě tam, kde mluvil o fašismu jako o pathologické ssedlině; od té doby by bylo možno v „Národních listech“ najít celou řadu odsudků českého fašismu, odsudků, říkajících, že český fašismus je bublina, že to jest hnutí, které nemá na mysli zájem celku, ale které slouží osobám a osobičkám. Také názory o Gajdovi a o jeho politických schopnostech korigoval národně-demokratický tisk velmi důkladně. Kampaň z r. 1926 národní demokracie prohrála dokonale.

Národní demokracie zase tluče na vlastenecký buben, zase mluví o „nutnosti národní obrody, o národní opozici, která by smetla vládu, o nutnosti nových voleb, které by daly lidu příležitost říci, co si myslí“. Nevěděla-li národní demokracie v roce 1926 ještě, komu pomáhá, může to vědět dnes. Domnívá-li se posl. Hodač, že dnešní taktikou národní demokracie získá těch kýžených svých 500.000 hlasů, bude velmi zklamán. Ovoce jeho opozice sklídí opět Jiří Stříbrný, který bude mít předvolební demagogii daleko volnější ruce než bývalý generální tajemník průmyslníků. A budou-li se národní demokraté snažit o dohodu s ligou, mohou počítati s tím, že jim protistrana položí s ohledem na ulici opět ponižující podmínky à la vyloučení dra Preisse a pod., na které strana žijící z blahověle bank a průmyslu bez rozdílu národnosti těžko bude moci přistoupiti. Byly chvíle, kdy se zdálo, že dr. Hodač poučen zkušenostmi z let 1926 a 1929 povede svoji stranu k lepšímu životu. Všechny naděje, do něho kladené zklamal. Byv odhalen jako nešikovný snovač intrik mezi agrárníky a socialisty, odešel do opozice a uchýlil se k taktice svých neslavných předchůdců Hlaváčka a Síse. Viktor Dyk, vášnivý bojovník z let 1926, napsal krásné verše, jimiž promlouvá země: Opustíš-li mne, zahyneš, opustíš-li mne, nezahyne. Tak může říci i demokracie straně, která chtěla býti kdysi demokratickou: Opustíš-li mne, zahyneš. Demokracie však nezahyne pro deserce jedné strany.

národní hospodář

Eduard Vyškovský:

Je to deflace?

Půl roku po devalvaci rozvíjí se v československém tisku nová měnová polemika. Fronty se sice poněkud obrátily, hlavní útok směřuje však opět proti vedení Národní banky. Proti novému vedení. Kdybychom měli shrnout podstatu útoků do stručné definice, mohli bychom snad říci, že se vytýká novému vedení, že pokračuje v politice vedení starého, že nerozšiřuje oběživo z vlastní iniciativy. Mezi požadavky těch, kteří jsou s Národní bankou nespokojeni, jsou však velké rozdíly. Vezmeme-li v úvahu jen věcné zřetele — bohužel zdají se větší úlohu hrát osobní nevraživosti — pak můžeme v táboře nespokojenců roz-

lišiti dva směry. Jeden, představovaný částí agrární strany, vytýká, že měnová politika nepomáhá zvyšovati ceny domácích zemědělských výrobků, tak asi jak to dělá Roosevelt, druhá skupina, soustředěná v sociální demokracii, namítá, že vedení Národní banky brzdí oživení hospodářství tím, že mu neposkytuje dostatečných oběžných prostředků, že nechce financovat samo veřejné investice a že odpírá použít k rozmnožení oběživa nákupů státních papírů na volném trhu. Tato skupina se domnívá, že prostředky, které navrhuje, nejsou prostředky inflační a že by tedy nebylo nebezpečí zvyšování cen. Už z toho je patrné, že jak hlediska nespokojenců, tak jejich cíle jsou naprosto protichůdné.

Jestliže píšou znovu o těchto věcech, neděje se to proto, že bych chtěl hájiti vedení Národní banky. Možná, že leckterý názor, který vyslovím, nenalezne souhlasu právě na těch místech, už proto, že základní názory na příčiny dnešní hospodářské krise, jak jsem měl příležitost je vyslovit při své novinářské činnosti, nejsou zcela totožné. Problém sociální, jenž se hospodářsky promítá jako problém distribuce, je podle mého názoru stěžejní a proto se nemůže žádné řešení, které má trvale přispět k ozdravení hospodářství, před ním zastavit. Ovšem, že se zde ocítáme už na poli politickém, mimo čistě vědecké obzory, ale věda se musí přizpůsobit daným problémům, neboť není možno žádat, aby se ony přizpůsobily jí.

Pomohla by zemědělcům inflace?

Přece však je třeba nemlčeti k tomu, co se píše, proto, že se tím lidé matou a předpoklady hospodářského oživení se jenom maří. Opakovat námítky proti inflaci, jak si jí přejí agrárníci, je snad zbytečné. Do jakých rozměrů by musela inflace jít, aby zdvihla ceny a aby snížila podstatně hodnotu dluhů! Německá inflace trvala od roku 1914 než v poválečných letech vyvrcholila a to zkázou celého středního stavu. Nepomohla ani zemědělcům, pro které záhy zase bylo třeba rozsáhlých sanačních opatření. Cesta směřující k obecné úrokové úlevě s individuální pomocí v případech nezaviněné nouze je jistě mnohem schůdnější. Ostatně monopolem, který zabezpečuje jistě dobře rentabilní ceny obilí, učinili jsme pro zemědělství víc než pro kteroukoli jinou vrstvu našeho obyvatelstva. I jinak si dovede zemědělství politickým vlivem agrární strany vymoci pořádný podíl na veřejné pomoci. Proto ani v agrární straně samé nemůže inflační křídlo prorazit. Jeho vítězství by zemědělství jenom poškodilo. Nejsme v soběstačném hospodářství, jako je mají Spojené státy severoamerické, abychom mohli svoji cenovou hladinu upravovat bez ohledu na ceny jinde. Naše soutěžní schopnost na zahraničních trzích, kterou jsme si získali opět devalvací, byla by inflací ztracena. To by znamenalo další pokles kupní schopnosti průmyslových vrstev, nejlepšího odběratele našich zemědělských výrobků.

Chtí inflaci sociální demokraté?

Jestliže s této strany se aspoň ví, co se chce, nelze to tak určitě říci o námítkách strany druhé. Rozhodně nemůže chtít inflaci, už proto, co jsem uvedl. Jedni ze sociálních demokratů žádají, aby Národní banka financovala výdejem bankovek veřejné

investice, jimiž by se čelilo nezaměstnanosti, druzí (prof. Macek) navrhuje, aby prováděla koupě státních papírů a tím uvolňovala peněžní trh. V obou případech by se stávala Národní banka věřitelem státu a to na dlouhé lhůty. Nehledíc k tomu, že účinek veřejných investic na nezaměstnanost vůbec je problematický, už proto, že organizační aparát státu nestačí zvládnout rozsáhlejší investiční program, znamenají veřejné investice za dnešního řádu jen velmi přechodnou a omezenou pomoc a bylo by třeba po vyčerpání prvních prostředků nastavovat další a větší, aby nenastala prudká reakce. Byla by to tedy inflace v ryzím slova smyslu. Oživení soukromého podnikání zabezpečením jeho rentability, nebudou-li se uměle stlačovat ceny a jeho umožnění úvěrem při nízkém úroku, dovede daleko rychleji a bezpečněji absorbovat nezaměstnanost.

Pokud jde o uvolnění peněžního trhu nákupy státních papírů na volném trhu (open market operations), jak je doporučuje prof. Macek, znamenalo by to zase poskytování úvěru státu, brzdilo by to snahu po zkospořádání státní správy a činilo by to zbytečným vyrovnávat státní rozpočet. A přece neúměrný podíl veřejné správy na národním důchodu, vzhledem ke službě, kterou poskytuje, je nezdravý a to za každých okolností a každého režimu, stejně jako je vyrovnaný státní rozpočet předpokladem hospodářské rovnováhy vůbec a také základem ozdravení kapitálového trhu. Kdyby Národní banka se odhodlala k těm cestám, které se jí s této strany doporučují, snad by na čas se ukázaly známky zlepšení, ale choro bahospodářství by nebyla vyléčena. Naopak chorobný proces by se urychlil a záhy bychom se octli v poměrech ještě horších, než v jakých jsme nyní. Jsem ostatně přesvědčen, že profesor Engliš jako guvernér Národní banky nalezne forum, kde by se o věcných námitkách, které se vyslovují proti jeho činnosti v Národní bance, vyjádřil a upozornil na omyly, kterých se dopouštějí jeho odpůrci. Kdo by chtěl podrobně se seznámit s jeho programem, má již nyní k dispozici (vedle řeči pronesené do rozhlasu) také jeho projev vůči představitelům čl. spořitelny, jenž vyšel i knižně pod názvem *Obnova peněžního trhu*. Tam se vlastně již vypořádal se všemi námitkami a nadto uvedl pozitivní program, jenž ukazuje, jak se snaží uskutečnit všechno to, o čem psal dříve ještě nezaujal rozhodující postavení v Národní bance. Zdá se však, že klade přílišné nároky na hospodářské vzdělání svých odpůrců, neboť po těchto jeho vývodech sotva bylo by možno polemizovat a útočit na Národní banku tak, jak se to děje. Polemika je možná, ale prvním požadavkem přece je, aby se znaly skutečnosti. Svědčí o nízké úrovni, jestliže se vytýká dokonce to, že „nový pan guvernér více diskutuje, poučuje, radí, zkrátka teoretizuje“. To píše v *Právu Lidu*, které se pokládá za sloup demokracie. V listě, který nezapomene nepřiznivě komentovat jako zkázu hospodářství všechno to, co se děje v Německu a jenž na druhé straně se neostýchá vytýkat naší Národní bance, že nechce dělat totéž. To ukazuje velkou podjatost, která se projevila již v kampani o devalvaci.

Dělá se u nás deflace?

A přece takové projevy matou veřejnost. Tím spíše, že také obhájcí politiky Národní banky se namnoze rovněž domnívají, že Národní banka ne-

činí opravdu nic jiného než dříve, nebo aspoň že její praxe se nebude od dřívější lišit. Zkrátka jsou vedeni skrytou nadějí, že se bude pokračovat v deflaci i tam, kde nemá jiného smyslu, než posílit tendence po kapitálovém soustředění a posílení finanční moci.

Není pochyby, že se deflace u nás provádí dál. Ale neprovádí ji Národní banka, ale soukromé peněžnictví. Národní banka prokázala dostatek vůle vyhovět úvěrovým nárokům, její nynější guvernér byl přece iniciátorem nového měnového zákona, jímž se utvořil dostatečný úvěrový prostor. Národní banka však nemůže vyvolat sama umělé úvěrové nároky a nemůže také vyhovovat těm, které nemají hospodářského oprávnění. Pomáhá však zmobilisovat dané kapitály, jak jen může, i když odmítá tvořit nový kapitál prostým rozmnožením peněžních známek.

Úvěr znamená důvěru.

These, že kapitál Národní banka netvoří, je přece mimo jakoukoli pochybnost. Skutečný kapitál se tvoří jen tím, že se nespotebuje celý důchod a že částky, které se takto hromadí, jsou pak v nejrůznějších formách k dispozici těm, kteří kapitálu potřebují — dlužníkům. Úvěr spočívá na důvěře těch, kteří si dovedli část svého důchodu uspořít, že jim dlužník po smluvném čase zase tento kapitál vrátí. Problém dnešního nedostatku úvěru je nikoli v nedostatku této důvěry. Deflace, která stále snižovala ceny, způsobila, že podnikání se stalo nevýnosné, že velmi četní dlužníci nemohli dostát svým závazkům a že věřitelé-kapitalisté, přišedší o peníze, neměli dále chuti svěřovat své kapitály dlužníkům. Není snad třeba ověřovat tyto skutečnosti výpočtem insolventy nejen jednotlivců, ale i mocných peněžních ústavů, ba i celých států.

Nuže, naše devalvace měla také ten smysl, že znamená konec další deflace, konec umělého snižování cen. Tím se poskytuje základna novému hospodářskému rozmachu. Měla by se tím poskytnout základna také novému úvěru. Ale čeho jsme byli svědky? Právě tam, kde je soustředěno nejvíce kapitálu, byla vůči devalvaci hluboká nedůvěra a odpor. Ukázal jsem v *Přítomnosti* (číslo 5 tohoto ročníku) v článku *Kus z historie deflace*, že deflace pronikavě pomohla soustředit finanční a hospodářskou moc okolo Živnostenské banky. Odtud byl také nejsilnější odpor proti jejímu skončení. S této strany se v deflaci také pokračuje. Projev vrchního ředitele dra Preisse na valné schůzi svazu průmyslníků byl zarmocujícím dokladem trvalé nedůvěry k jakékoli politice, která nenalezne souhlasu na Příkopech a nedůvěry v hospodářský úspěch vůbec. V tomto ovzduší nelze ovšem předpokládat oživení úvěru, který spočívá, jak jsme řekli, na důvěře, nejen u individuálního dlužníka, ale i v možnost úspěšného podnikání. Tam, kde jsou největší možnosti, je také největší brzda našeho hospodářského oživení. Nejen že se nevyužívá úvěrových možností od Národní banky, naopak ponechávají se peníze (tentokrát kapitály) ležet ladem.

Může tomu Národní banka čelit?

Do jisté míry může a pokud má k tomu prostředky, také tak činí. Proto jsou výtky vedení Národní banky

do velké míry nespravedlivé a spočívají na neznalosti toho, co se skutečně udělalo. Nelze ovšem ušetřiti výtky, že to, co se udělalo, je poměrně málo známo. Kdežto jinde se pokud možno veřejnost povzbuzuje zprávami o opatřeních proti krizi, pokládá se u nás za tajemství téměř každé úvĕrové opatření. Snad proto, aby veřejnost nebyla zneklidňována obavami z inflace. Vede to však k tomu, že se dělá skutečná inflační propaganda a že z neznalosti fakt vzniká psychosa, horší než kdyby se všecko oznamovalo řádně veřejnosti.

Reeskontní ústav.

Všecka opatření směřují k mobilisaci těch kapitálů, které jsou. Hlavním instrumentem k tomu cíli je Reeskontní ústav. Jeho úkolem je soustřediti pohotové prostředky ode všech peněžních ústavů za tím účelem, aby se vypomohlo tam, kde mimořádnými nároky vkladatelů se znemožňuje peněžním ústavům plnit jejich úkoly. Druhým úkolem Reeskontního ústavu je usnadnit trh státních papírů. Zkrátka má zabezpečiti majitelům pohledávek ať vůči peněžním ústavům, ať vůči státu, potřebují-li hotové peníze, aby skutečně je také dostali. Dnes je činnost Reeskontního ústavu teprve v počátcích, ale již vykonal značný kus díla. Bylo mu to umožněno právě tím, že Národní banka zabezpečila jej úvěrem v obou směrech a pomohla tedy k mobilisaci pohotových kapitálů. Již dnes poskytl Reeskontní ústav lidovým peněžním ústavům, to jest kampeličkám, spořitelnám a záložnám úvěrů ve výši přes 100 milionů Kč, jistou částku poskytl na záruky státních papírů i bankám a kromě toho povolil zemědělským peněžním ústavům půjčku 45 milionů Kč, aby jim umožnil financovat výkupy obilí. Postupem času, jak porostou povinnými příspěvky prostředky Reeskontního ústavu, bude se moci uplatniti na trhu i jako regulátor úrokové míry. K tomu cíli směřuje druhá jeho činnost, totiž uvolniti trh státních papírů. Byla, jak známo, doba, kdy nebylo možno státní papír prodati a kdy nebylo ani možno si na něj vypůjčiti. To vedlo k tomu, že kursy státních papírů velmi klesly, takže jejich zúročení bylo vysoké a tlačilo na všechny úrokové sazby. Je důkazem, že úkol dospěti k nižšímu úrokovým sazbám nebyl opuštěn, že hlavní snaha se soustředí nyní k tomu, obnoviti trh státních papírů a umožniti přirozený vývoj jejich kursů. K účasti na tomto díle bylo přibráno celé peněžnictví, pokud má pohotové peníze. Bylo utvořeno konsorcium, které má sloužiti k intervencím na trhu státních papírů a kupovat, není-li dostatečné koupěchtivosti odjinud. Národní banka poskytla k tomu účelu úvěr, nikoli sice přímo na nákupy státních papírů, ale peněžním ústavům, aby je zajistila, kdyby vyčerpaly svoje volné peníze a potřebovaly jich k jiným účelům, hlavně pro své vkladatele.

Tím se odstranila jedna z hlavních překážek k přirozenému vývoji úrokové míry. Státní papíry vynášejí nyní zhruba 6 procent, kdežto peněžní ústavy platí z vkladů 3 a čtvrt až 4 procenta. Jestliže se dávala přednost uložení peněz v hotovosti před koupí státních papírů i přes jejich vysoké zúročení, pak bylo to hlavně proto, že majitel státního papíru nebyl si jist,

že jej bude moci kdykoli zpeněžiti. Odpadne-li tato nejistota — a dnes v krátké době činnosti Reeskontního ústavu a intervenčního konsorcia již jí není — stane se státní papír pro své vyšší zúročení hledanější, úroky se budou vzestupem kursů pomalu vyrovnávat a utvoří se přirozené předpoklady pro snížení úrokové míry dlužníkům i státu.

Bursovní lombard.

Avšak vedení Národní banky se nespokojuje jenom tím. Ohlašuje, že přikročí ke zřízení bursovního lombardu státních papírů. Co by to bylo? V podstatě znamenalo by to možnost vypůjčiti si na státní papíry peníze na krátkou dobu, nejdéle na tři měsíce. Byla by to jakási náhražka za trh krátkodobých peněz, jaký je na velkých peněžních bursách západních, kde se nabízejí a kupují krátkodobé směnky. U nás máme takových směnek velmi málo, neboť celý náš hospodářský život se nedovedl zaříditi na užití krátkodobé obchodní směnky. Je to důsledek konstrukce našeho bankovnictví. Proto máme ležet stamilionové, ba miliardové částky bezúročně na žíru, neboť peněžní ústavy, které nechtějí poskytovat dlouhodobé úvěry, nemají možnosti využít svých peněz na krátkou dobu. Nyní má se stát pokus, vybudovat organizační podmínky takového trhu a to na podkladě lombardního úvěru na státní papír. Na burse prostřednictvím některého ústavu — snad Reeskontního — soustředila by se nabídka a poptávka takového úvěru. Podniky a jednotlivci, kteří mají nyní ležet u bank velké peníze na minimální úrok, mohli by si zlepšit zúročení koupí státních papírů, neboť kdyby potřebovali peníze, na příklad na sezonu, měli by nejen jistotu, že si je mohou opatřit prodejem státního papíru, ale že si na ně mohou i vypůjčiti při úroku, který by se vytvořil poptávkou a nabídkou. Tento úrok by mohl při nynější situaci býti velmi nízký, jak to ostatně ukazuje i trh krátkodobých peněz v cizině. V Londýně na příklad při oficiální diskontní sazbě 2 procenta stojí tříměsíční peníze pouze 0.81 procenta. Předpokladem však je, aby trh opravdu fungoval, neboť věřitel musí míti jistotu, že do tří měsíců své peníze skutečně dostane. Proto musí tu býti i možnost případně prodat exekučně na burse státní papír, který má sloužiti jako záruka za tento úvěr. Národní banka pak má působiti jako regulátor trhu tím, že se na něm sama zúčastní. V době silnějšího napětí peněžního trhu bude podle slov guvernéra „působiti k vyrovnání tohoto napětí. To budou open market operations beze změny statutu banky“.

Je to všecko deflace? Nestalo se opravdu nic? Nezměnila se za nového vedení politika Národní banky? Myslím, že není třeba na tyto otázky odpovídati. Mluví skutečnosti. Jestliže výsledky této politiky nejsou ještě patrné, pak je to proto, že organický zásah do peněžního trhu vylučuje náhlý obrat. Je třeba, aby ústrojí, které se buduje, mohlo rozvinout své funkce a se uplatniti. Ozdravení kapitálového trhu bude pak znamenat, že oživne také trh dlouhodobých půjček, že bude možno zase poskytovat úvěry hypotekární. Udělali jsme si nástroje lepší finanční a měnové politiky, nyní bude záležet na tom, jak se jich bude užívat. Sta milionů povolených již úvěrů svědčí o tom, že ochota užít jich tu je.

M. Jordan:

Hospodářské zákony porážejí Hitlera

Nedaří se dohoda fráze se skutečností.

Uchvácení moci národním socialismem bylo výslednicí oné koalice velkých agrárníků a těžkého průmyslu, která se domnívala, že se může ještě obohacovati na úkor celého německého národního hospodářství jen pomocí diktatury. Za několik měsíců se už ukázalo, že se nepodařilo ani diktatuře dokázat vyrovnaní národohospodářských sil na ekonomické základně, na níž se uskutečnilo uchvácení moci. Výsady pánů z Klasů a Stébel na východ od Labe nebyly sice dotčeny, Thyssen se mohl ujmouti vlády nad Stahlvereinem, bylo provedeno státem množství nucených kartelisací, jež byly v zájmu těžkého průmyslu. Avšak ministr zemědělství se nestal mluvčím junkerů, nýbrž ideologie Darréa, představitele uspokojeného středního selství, neexistujícího sice ve skutečnosti, avšak konstruovaného jako povšechný ideál. Nemělo už spatřovati svou úlohu ve vzájemném boji — velkých agrárníků proti selství, malých sedláků proti středním atd. — nýbrž jen v rasovém chovu vzorného lidského materiálu. Ani ministr hospodářství Schmitt není toliko mladým mužem těžkého průmyslu, nýbrž byl považován za prostředkující prvek mezi všemi průmyslovými zájemci a národně socialistickou hospodářskou ideologií.

Nejdůležitější povahový rys celého diktátorského hospodářského ústrojí, jež ustavil národně socialistický stát za rok, byl v tom, že se namáhal zoufale zjednatí obhajovatelné vyrovnání mezi ideologií a hospodářskou praxí. Čím silněji šel hospodářský proces podle vlastních pravidel a vymaňoval se z ideologie, čím více se odlučovali Schmitt a Schacht od Federa a Darréa, tím intenzivněji se vytvářela hospodářská fráze. A čím izolovaněji stála hospodářská fráze ve skutečnosti — fráze o soběstačnosti, o krvi a půdě atd. — čím osamoceněji se rozplývala ve vzduchoprázdném prostoru slábnoucí agitace, tím silněji se rozvíjely síly protivné.

Nástup protivných sil

se dál v tichosti, za zdánlivého přízpůsobení úřednímu názvosloví. Jediná skutečnost — opuštění průmyslového výboje — byla na příklad formulována takto říšským ústavem pro výživu: „Nové Německo postavilo vědomě na počátek revoluce sedláka z vůle vůdce a svého říšského vůdce (Darréa) a tím přesunulo těžiště revolučního zákonodárství s průmyslového světově hospodářského myšlení na selství věrně půdě.“ Tato skutečnost se objevuje ve čtvrtletní zprávě hospodářsky opozičního Ústavu pro výzkum konjunktury takto: „Konjunkturální politika se omezila především na vnitřní trh, už proto, že situace světového hospodářství nedávala naděje, že by se dalo dosáhnouti vývozem úspěchu rozhodného pro celkové hospodářství.“ Výtka státní konjunkturální politiky pro její pasivnost a sabotáž v zahraničně obchodní politice se tu spojuje s oficiálním argumentem této politiky, o němž ví velmi přesně čtenář zpráv Ústavu, že je to argument zdánlivý.

Koncem minulého roku, když působila na německého konkurenta zvláštní konjunktura anglická, nabývaly znenáhla aktivity proudy průmyslové výbojnosti. Dne 10. prosince 1933 napsala Frankfurter Zeitung: „Nejsou naše největší námořní města jako Hamburk nebo Brémy nejjistějšími barometry a seismografy, na jejichž dramatických křivkách se dají čísti otřesy našeho národního hospodářství zřetelněji nežli na kterémkoliv místě jiném, ať je to třeba i veliký Berlín? Není romantiky hospodářského nebo politického druhu, již by mohla kdy být odstraněna tato elementární skutečnost... Kdyby nám byly dnes přiráženy dveře světa, ať z vůle ostatních, ať vinou vlastní — utichla by ráhy kola

průmyslu.“ Na počátku roku 1934 byly už získány rozhodné části hospodářsky politické veřejnosti pro „synthesu selského a průmyslového hospodářství“ a týž Frankfurter Zeitung mohl napsati 6. března na konci prudké obhajoby zahraničního obchodu: „Zahraněční obchod je osudem a posláním zároveň, je požadavkem německé skutečnosti a německé světo-
vosti, je i kusem onoho romantického realismu, jímž se chápe nový stav věci. Zvládneme-li reality zahraničního obchodu, nesmíme a nemáme se pak uzavíratí ani jeho romantice.“ Je vidět, že se má ulehčiti národně socialistickým ideologům obrat hospodářské politiky a sloučiti s jejich hospodářskými představami. Romantika a realita se nesnášejí ani v hospodářství zrovna skvěle, zůstane romantika jen romantikou, nestane-li se realitou.

Finanční kapitál,

ježoh vrcholné instance zasedaly 22. února v Berlíně, dokumentoval svůj hlavní zájem na prvenství zahraničního obchodu v hospodářské politice nejprve tím, že odmítl v oficiálním prohlášení ostře odpůrce kapitalistické rentability: „Stále útoky slovem i písmem, spočívající téměř vždy na neudržitelných tvrzeních, musí vésti k těžkým škodám, jejichž nepříznivým následkům, sahajícím daleko za bankovníctví a za vnitrozemí, jsou si sotva původci těchto útoků vědomi.“ I dr. Schacht se zastal s celou svou autoritou bank: „Třebas ještě stále se podnikají obecné útoky na německé bankovníctví a jeho ředitele, je to neodpovědné a obecně škodlivé.“ 9. března vyhlásil Schacht na valné hromadě říšské banky skončení „programních výkladů“, v nichž „si libuje ještě tolik malých vykladačů světových názorů“. „Kapitálový trh může nabýti výkonnosti jen přebytky hospodářství“ — výrok, který je namířen proti pokusům „malých vykladačů světových názorů“ a proti přepjatým nárokům na úvěry pro nerentabilní účely — agrární úvěr, úvěr pro střední stav, opatrování práce veřejnou rukou atd.

Vymanění hospodářských představ z romantismu je na postupu, zatím co prosa zahraničního obchodu nedostává pražádného podnětu ke startu. V únoru 1934 byla zaznamenána netušená dosud níže vývozu. Vytoužená „synthese mezi hospodářstvím selským a průmyslovým, mezi vnitřním a zahraničním odbytem“ se nechce uskutečnití.

Obchodní bilance balancuje.

Až do října 1933 se podařilo udržeti zdání aktivní obchodní bilance. Od listopadu nastává zvrát a nyní začíná býti vidět i číselně nebláhě zhroutení německé hospodářské úrovně. Za nejvyššího vypětí konjunktury měl dovoz hodnotu 1260 mil., vývoz 1208 mil. marek. V listopadu 1933 měl dovoz hodnotu 342, vývoz 399 mil. marek. (Tato čísla se rozumí ovšem bez započtení zhroutených cen.) Ještě v listopadu 1931 — tedy na spodu krise — byl vývozní přebytek 264 mil., v listopadu 1933 klesl však na 43 mil. Klesající tendence trvá do dneška.

Avšak i tato čísla národohospodářsky jsou klam druhu optimistického. Už v únoru varoval Schacht starostlivě před tím, „aby nebyl zvyšován náš dovoz surovin ve prospěch domácí spotřeby, aniž je zároveň postaráno stupňovaným vývozem o cizí měny na jejich nákup“. V měsících zdánlivé konjunktury v zahraničním obchodě, červenci až listopadu, praví Schacht, že „asi 200 z celkových 327 mil. vývozního přebytku bylo zapláceno domácími platidly. (Sperrmark, německé zahraniční bony atd.) Dodatkové vývozy byly zapláceny asi polovinou hodnotami domácími, druhou polovinou devisami. Kdyby nebyly už dále možné tyto dodatkové vývozy, musel by se úplně zastaviti transfer na zahraniční zadlužení.“ Hrozba, že bude uzavřen vůbec zahraniční obchod, směřuje především proti zbrojní hausse, pro niž byl nutný silný do-

voz surovin, na druhém místě proti státní hospodářské politice v celku. Ústav pro zkoumání konjunktury tvrdí, že „více než 60%“ vývozního přebytku z července až listopadu je třeba vysvětliti dodatkovými vývozy bez výnosu devisorového. Nehledíme-li na to, že taková vývozní praxe musí jednoho dne nutně utkvěti na mrtvém bodě odporu ostatních zemí, láme finančně, politicky a morálně páteř státní hospodářské politiky. Ústav se snaží o velmi krotký způsob výrazu, zjišťuje-li, že takové vývozy „nejsou v peněžně hospodářském smyslu položkami příjmovými, ježto nevydají žádných částek devisorových.“ Velký průmyslník Siemens vyjadřuje tuto skutečnost už zřetelněji, praví-li na valné hromadě svého podniku 7. března 1934 na adresu vývozní praxe: „Průmyslník byl degradován na spekulanta.“ „Možnosti, zjednatí zpětným nákupem bonů a pod. vyrovnání proti valutovému znehodnocení soutěžních zemí, jsou tak složité a tak mizivé, že nemohou stačiti žádným způsobem na vyrovnání.“

Bilance platební

se udržuje uměle v rovnováze. Dlouhodobé zahraniční dluhy se zmenšily sice v roce 1933 o 1/2 miliardy, avšak na druhé straně jsou zaznamenány s disagiem až 50% částky v markách, jejichž transfer v zahraniční valutě není cedulovou bankou zajištěn. 15. ledna 1933 byl celkový oběh platidel uhrazen ještě z 24.5% zlatem. Dnes činí zlatá úhrada podle posledních údajů Schachtových 8%. Přirozeně lze se vzdáti zlaté parity, avšak jen tehdy, není-li jmenovitá částka emise menší nežli hodnota zlata, již je právě třeba k rozvinutí oběhu zboží a je-li platební bilance aktivní. Obě podmínky jsou asi sotva splněny. Úhrada směnkami je ilusorní, neboť papíry, které leží ve směnečných skříních Říšské banky, nejsou většinou reálné směnky obchodní, nýbrž finanční směnky špatných ústavů, státem podporovaných. Sáhne-li Říšská banka k otevřené inflaci, musí počítati s tím, že ztratí ihned kontrolu při oslabené průmyslové síle země a při mnohokrát vzájemně si odporujících skupinách zájmů a že bude stržena do víru nedozírných důsledků. Všeobecně — t. j. se stanoviska průmyslové úrovně — jež může býti jediným obecným měřítkem pro zemi technicky hospodářské struktury Německa — poskytuje hospodářství obraz zkázy. Avšak tato zkáza se děje na basi relativně posíleného vnitřního hospodářství. Index průmyslové výroby (1928 = 100) měl na příklad v třetím čtvrtletí 1932 hodnotu 59.6, ve třetím čtvrtletí 1933 hodnotu 71.0. Zvláště nápadné je zvýšení výroby železa a ocele. Zotavení vysvítá z těchto číslic:

	výrobní statky investiční statky	
	1928 = 100	
1931	65.4	55.4
1932	50.2	37.0
1933	58.0	47.2

V roce 1929 byl podíl investičních statků na průmyslové výrobě ještě 41%, 1933 po zotavení 27%. Odbyt průmyslových výrobků vzrostl skoro výhradně v průmyslovém úseku samém (náhradní zařízení). Zemědělství se ho nezúčastnilo, což ukazuje zřetelně na to, že řeči, jako by neustálé akce na podporu zemědělství učinily zemědělský trh schopným pro odběr průmyslových výrobků, jsou právě jen řeči.

Vnitřní trh selhává.

Zvýšení číslic zaměstnanosti — které byly vytaženy do pole jako nejsilnější argument státní hospodářské politiky — se neprojevovalo ovšem v průmyslu spotřebních statků. Důchod ze mzdy a platu se nezvýšil, nebo dokonce poklesl. Ony pracovní síly, které byly zařazeny opět do výrobního procesu, musely hledět nejdříve zbaviti se dluhů, nahromaděných v letech nezaměstnanosti. Jejich životní úroveň se takřka nezlepšila. Mnoho příznaků — tak jisté fiasko největší

části plánů na opatření práce atd. — ukazují velmi zřetelně, jak problematické je celé oživení domácího hospodářství ve skutečnosti. Všimneme-li si oficiální statistiky a zaznamenáme oživení, aniž se pustíme do hlubší kritiky, vynikne základní pravda, která jak se zdá, se nyní uplatňuje a přetváří Německo ve zcela novou fázi kapitalistické politiky hospodářské: v každé zemi převážně průmyslové, v níž chce kapitál realizovati své monopolistické a rozpínavé snahy na domácím trhu, kde tedy rozvíjí umělou konjunkturu domácího trhu — musí za krátký čas narazit na kolísání vnitřního trhu. Za normálního vývoje — který je dán, je-li zrak průmyslu a státu především upřen na světový trh — nejsou patrné hranice domácího trhu, ježto si jich ani vůbec neuvědomíme. Tím vznikne typická iluze krise, jako by bylo možné vyčerpáním z vnitřního trhu aspoň částečně se vzdáti trhu světového. Čistě racionalistická, tak říkajíc „technokratická“ kalkulace na základně naprosto imaginárního „hospodářství plánovitého“ dojde rovněž takových ilusionistických závěrů, ježto přehlídí maličkost, že racionalistický hospodářský mechanismus moderního průmyslu je zařízen toliko pro iracionální účel výroby — zisku — skutečnosti, která je v USA docela marně potírána mravními kategoriemi. Kapitalistická autarkie je paradoxon. Roosevelt vyhláší proto svobodný obchod, protože nejvyšší zásada fašistické hospodářské politiky, snaha po soběstačnosti, definitivně ztroskotala.

Proto má šlechtic Siemens pravdu, vrhá-li německým autarkistům od Ferdinanda Frieda až k Walterovi Darréovi e tutti quanti do očí slova: „Upozornil jsem často na to, že větší národohospodářský význam mají ony podniky, a zasluhují co největší podpory všech státních instancí, které nepracují jen pro domácí trh, nýbrž vyváží práci z Německa do ciziny“.

A zahraniční trh se zužuje.

Bezpochyby dalo Rooseveltovo svolání pro svobodný obchod a hospodářsky politická aktivita Podunají podnět i německé politice zahraničně obchodní. Avšak vlastní obrat od soběstačnosti k aktivní a expanzivní politice nastal už dříve na základě nejtrpčích nutností. Německo nemá monopolisticky ovládaných prostorů koloniálních, na něž by se dala svaliti část břemen krise. Německo nemá možnosti kapitálového vývozu, naděje, již mohou v případě nutnosti použiti Francie, Velká Británie a USA. Zbrojní konjunktura může dáti start na krátký čas jednotlivým odvětvím výrobním, ale nakonec jde na úkor celého hospodářství.

Skok od zboží k penězům, který je rozhodný pro obecnou výrobu zisku, může se zdařiti jen tehdy, nastane-li nepochybná investiční konjunktura v průmyslu výrobních prostředků. Ústav pro zkoumání konjunktury píše: „Vyšší potřeba dodatečných statků investičních by mohla nyní nastati jen za pronikavého převratu výrobní techniky.“ Každý národohospodářský laik ví, že tento „převrat výrobní techniky“, nová vlna racionalisace, je myslitelný jen jako důsledek světové reorganizace hospodářské.

Světově hospodářské území, jež ztratilo Německo za hlavních let krise, lze poznati z těchto tabulek:

	Podíl na světovém obchodu v procentech:		
	1931	1932	1933 leden až srpen
Velká Británie	9.36	10.06	11.59
USA	12.57	12.39	11.78
Německo	12.08	10.70	10.93
Francie	6.30	6.08	6.78

Pomyslíme-li na další rapidní úpadek, který zatím nastal, a na „prostředky“, s jejichž pomocí mohl býti tento stav udržen, ukazují tyto číslice za rovnoměrného klesání hladiny světového obchodu pro všechny velkokapitalistické země velmi zřetelně úpadek pro Německo.

Kupci německého zboží 1932:

	procento celkového vývozu:
Nizozemí	11.0
Sovětské Rusko	10.9
Francie	8.4
Velká Britanie	7.8
Švýcarský	7.2
Belgie	5.3
USA	4.9
ČSR	4.4
Švédsko	4.0
Italie	3.9
	<u>67.8</u>

Do těchto deseti zemí šly dvě třetiny německého vývozu. Ku většině těchto zemí jsou obchodní vztahy špatné (Sovětský svaz, Francie, Československo, Belgie). Ve styku se Spojenými státy jsou pasivní salda. V Evropě vzrostl vývoz jen do Itálie, Irsku, Gdanska a Portugal (také jen nepatrnou měrou). V poměru k celkovému vývozu se zvýšil zámořský podíl s 19 na 22% (1933). Zde byly podnikány zoufalé pokusy vytlačit soutěž, ježto by jinak nemohly být zaplacený dovozy ze zámoří. Zvláště nepříznivě se vyvíjel obyt v Evropě střední, východní a jižní. Tu podlehl Německo jako nejlépe vyzbrojená průmyslová moc právě tak jako Rakousko a Československo, které nedovedly se zapojit do industrializačního procesu v jihovýchodní Evropě. Německo však rozvíjí nyní novou iniciativu.

Dochází na zemědělců?

Nejúhlavnějším nepřítelem aktivity německé obchodní politiky jsou zájmy velkých agrárníků. Německý zahraniční obyt byl odkázán hlavně na průmyslové země, ježto dovoz zemědělských výrobků narážel na mocný odpor agrárníků. (Německá sociální demokracie a její „nezapomenutelný“ agrární odborník dr. Fritz Baade patří ku hlavním vinníkům za nešťastný vývoj celkové politiky.) Výboj do zemědělských území ve střední, východní a jižní Evropě, strukturálně koupě schopných, nebyl možný. Zdálo se, že Hitlerova vláda tento stav zvěčnila. Ale je vidět — nemáme příčiny, abychom to zatajovali — že Hitlerova vláda je i vůči agrárním zájmům schopnější manévru nežli parlamentní vlády, jež byly závislé docela na milosti Hindenburgově a velkých agrárníků. V poslední době byly v Německu zakázány tucty selských novin, které oponovaly vládnímu kursu. Vskutku je odvaha v ministerstvech nasadit tóny, které jsou v Německu vůči agrárníkům nezvyklé. Stát sice i nyní ještě provádí nákupy obilí v „mrtvých koutech“, aby zhodnotil přebytek.

Avšak s druhé strany slyšíme varovné energické hlasy vlády. Sedlák „nemá právo“ vrhnouti všechnu svou sílu na pěstění obilí. V „železném sebedisciplíně“ má budovat pořadí svých plodin tak, aby bylo upraveno podle potřeb celého německého národa. „V budoucnosti mohou proto být odebrány za pevnou cenu jen ona množství obilí, která národ opravdu potřebuje.“ V jiném výnosu se varuje energicky před rozšířením plochy pro pěstování zeleniny, před přílišným chovem vepřů, před drůbežnictvím. Tyto výstrahy a hrozby jsou zahroceny především proti sedlákům, příznačné, že zejména proti „zpychlému“ typu sedláků na dědičném dvoře. V docela jiné souvislosti se však ohlašuje, ježto za minulou prvou polovici obilnářského roku nastala úleva při obilninách, přicházejících hlavně v úvahu pro zkrmení (oves, ječmen, žito), že je „možný a odůvodněný i další dovoz zahraničního krmného obilí.“ Tato zpráva je ranou proti velkým agrárníkům, kteří v podstatě existují tím, že sedláci musí zkrmovat své drahé obilí a tím částečně odpadají jako konkurenti na trhu dobytka. Vskutku je v této krátké, zastrčené zprávičce ohlášen zahraničně obchodní kurs, nepřátelský velkým agrárníkům.

Náznamy nového kursu

tu můžeme jen nastínit, ačkoli jsou dosti zajímavé v podrobnostech. Německu se podařilo uzavřít s Dánskem počátkem března obchodní úmluvu, ačkoliv se tu Anglie pokusila Německo předstihnouti. Dánsko bude dovážeti do Německa celou serii zemědělských zušlechtěných výrobků, a to za podmínek, jež by se neodvážila povolití jistě žádná jiná vláda s ohledem na velkoagrárnícké zájmy. Německo-polská smlouva o hospodářském míru, jež byla podepsána 7. března, se vztahuje hlavně na výměnu průmyslových výrobků. Avšak také o dovozu másla i o velmi napadaném dovozu a průvozu polských výrobků zvířecích a dobytka je ve smlouvě zmínka. Jednání s Holandskem nevedla ke konečnému a přesně formulovanému výsledku, byly však povoleny zároveň značné dovozy. S Maďarskem byly umluveny dodatky k obchodní smlouvě, jež povolují výslovně dovoz zemědělských surovin z Maďarska do Německa. Obchodní styk s Tureckem oživil. S Jugoslavií byla zahájena jednání o obnově obchodní smlouvy. V souvislosti s odstraňováním dovozních kontingentů v Rumunsku jsou v proudě určitá jednání.

Všecky tyto příznaky svědčí především o tom, že německý zahraniční obchod zažil změnu funkcí. Už se necítí handicapován a plný úzkosti z agrárníků. Obrací se na území, jež mohou německému průmyslu přikázati nové úkoly. Bude-li mít tento obrat praktické výsledky, je otázka, kterou dnes nelze rozhodnouti. Rozhodně má Německo průmyslově daleko lepší vyhlídky nežli na příklad Itálie. Obrat a jeho příznaky lze rozhodně pozorovati a tím se přibližuje sebevražda zvláštní národně socialistické ideologie hospodářské, ku svému konečnému stadiu.

Zbývá ještě vyvoditi

několik politických závěrů.

Kolika rozpory se musela vyvíjeti hospodářská ideologie národního socialismu aspoň od dohody se železnými králi Porýní a Poruří, ukazují tato tabulka:

Roční obrat Stahlvereinu (Thyssen)
(v milionech marek)
(konec obchodního roku 30. září):

	celkový obrat	z toho s cizinou	v procentech
1930/31	565.66	369.91	44
1931/32	522.59	203.26	39
1932/33	565.66	195.61	34

Z toho vyplývá, že hlavní hospodářsky političtí věřitelé národního socialismu, těžcí průmyslníci, jsou velmi značně interesováni na novém obchodně politickém kursu. Státní subvence a zbrojní objednávky způsobují sice malé dočasné zotavení, avšak à la longue zůstanou bez vlivu. Vnitřní potřeba je k tomu podstatně brzděna vysokými cenami agrárními, které mají silný vliv nadměrným napětím spotřebního fondu na spotřebu železa v obyvatelstvu.

Bude-li nucen velký kapitál podstoupiti boj proti záplavě agrární pozemkové renty — jednou proti nadměrnému zvýšení vnitřní cenové hladiny pro zemědělské výrobky, jindy proti autarkistickým nárokům na hegemonii — projeví se rozdvajenost národně socialistické koncepce hospodářské i ve sféře aktuální politické oblasti. Totalita fašistického státu se stává fikcí, protože ruší sama sebe v úzkých mezích elementárních zájmů hospodářských. Hospodářské rozpory ve společnosti se přiostrují. Fašistický stát má ovšem ve velké míře schopnost klíčkovat a manévrovat, avšak politickým užitím této schopnosti ztrácí svou bohorovnost, svůj nimbus vůdcovský a všechny specifické prvky své autoritářsky fašistické existence. Zbývá čistě mocenský aparát.

Fašismus brzdou průmyslového vývoje.

Všechny státní ústavy fašistické nebo fašismu podobné, které známe, vyvíjejí na základě slabé a zbahnělé industrie a agrarismu, mocně se deroucího vpřed, schopnost překlenouti násilím jisté hospodářské konflikty ve společnosti. Na určitém bodě se však stávají pouty produktivních sil tím, že jsou nuceny opět a opět sahati k pokusu státního hospodářského zásahu. Na značně nízké úrovni mohl nepochybně stabilisovati Mussolini zcela se rozpadávající průmyslové hospodářství. Pak se však stal brzdou průmyslového pokroku a stagnace italského hospodářství průmyslového je většinou plodem jeho pokusné politiky.

V Německu je stagnace nepravděpodobná. Německý průmysl a jeho technický aparát se vzeprou úspěšně podkopávání svých existenčních základů. Proti nepřátelstvím, jež vzejdou z těchto vzpour — boje průmyslu mezi sebou (konkurenční boje), boje vši industrie proti zemědělství, další chudnutí středních vrstev, boje mzdové — není čistě mocenský aparát, trvale imunní. Bude do nich zatažen. Společenská napětí povedou k účasti protifašistických, novodemokratických snah. To je hodina, v níž bude platit pro fašismus a rovněž pro jeho protivníky: Hic Rhodus, hic salta!

do ba a lidé

O. Weisel:

Po stopách vídeňských bojů

Vídeň, 11. srpna 1934.

Cesta do města se stanným právem.

Jedeme do Rakouska na trati Bohumín—Břeclav, jež je součástí přímé linky Berlín—Vídeň. Jezdily tudíž touhle tratí přímé vlaky do Vídně ještě daleko dříve než z Bohumína do Prahy. Marně však tentokrát hledáme vídeňské vozy. „V Přerově nutno přestoupit,“ vykládá průvodčí. Ale v Přerově opět marně hledáme vídeňské vozy. „V Břeclavi nutno opět přestoupit,“ vykládá nový průvodčí v rychlíku Olomouc—Bratislava, který nás veze na trati Přerov—Břeclav. Celní prohlídka, která se vždycky odbývala pohodlně v rychlíku, koná se v Břeclavi na primitivních dřevěných stolech venku na nástupišti. Náramně důkladně: kdo v tak pohnutých dnech jede do Rakouska, mohl by být všelijaký patron a nutno tedy dávat pozor. Pozornost vzbuzuje můj psací stroj. Otevřít! Vídeňský strážník nedávno zastavil mladíka, nesoucího kytici a zjistil, že v té kytici byla puma. Může-li být v kytici puma, proč by nemohl být v pouzdře na psací stroj při nejmenším pekelný stroj? Ale nebyl a tak jsme brzy směli zjistit pravou příčinu, proč už do Rakouska nejezdí přímé vlaky. „Kde je vlak do Vídně?“ ptáme se. „Stojíte před ním!“ odpovídá rakouský železničář a ukazuje na osamělou motorku, do níž se vejde sotva padesát lidí. Nasedá nás pět. Průvodčí jsou nervosní a rozmrzelí: „Schon wieder Verspätung!“ Ale motorka musí z důvodů úsporných posbírat pasažéry z vlaků všech směrů. Zatím přijíždějí směrem do Československa dlouhé plné vlaky. Vozy z Itálie, Jugoslavie, Maďarska a také z Rakouska, přes něž i ty italské a jihoslovanské vozy musely projet. Motorka čeká, vlaky směrem k Rakousku přijíždějí, ale nikdo nepřistupuje. Rozjíždíme se tedy. Hned za hranicemi vidíme přecházet koleje vojáka v dlouhém ošumělém kabátě (patrně domobrana). Jiný se objevil těsně před odjezdem v našem voze: těžko zjistit, dává-li pozor, aby se cestující nic nestalo, nebo aby cestující nic neprovedli...

Na vídeňském nástupišti strážník s flintou, před nádražím dvojice strážníků s puškami a helmami na hlavách, za rohem stojí stráž na koních, městem projíždějí hlídky na

koních a na motocyklech. Ale na tyhle zjevy si brzy zvyknete a jinak se na ulicích nic podstatného na první pohled nezměnilo. „Das gemütliche Wien“ se nedala vyrušit ani únorovými boji, kdy na periferiích hřměla děla a vídeňští seděli klidně v kavárnách a čekali na zvláštní vydání listů jako na referáty o průběhu napínavého sportovního utkání. Tím spíše se nedali přivést z obvyklého běhu stanným právem, jež bylo vyhlášeno, když už vlastně bylo po všem. Prohlášení stanného práva dosud visí na cedulích a hned vedle lze čísti provolání k národu: kdo by prozradil na někoho, že chová třaskaviny nebo nějak jinak proti státu pracuje, dostane odměnu až deset tisíc šilinků. Mimo to se denunciantovi zaručuje, že se nebude zkoumat, jak on sám se o věci dozvěděl a že jeho jméno se zachová v nejpřísnější tajnosti. Zdá se však, že ani tak příznivá nabídka neměla úspěchu. Stopy po hakenkreuzech jsou vytrvale odstraňovány, ale jejich malíři jsou neúnavní v ničení domovních omítek. V některých ulicích jsou dosud černé prapory, ač od Dollfusovy smrti uplynulo už skoro čtrnáct dnů. Vídeň je stále ještě zaplavena smutečnými slavnostmi. Státní úředníci a po nich mnozí jiní občané nosí stužku Vlastenecké fronty v knoflíkové dírce obalenu černým florem. Na domech a na sloupech jsou velké obrazy, jak Dollfuss tiskne Starhembergovi ruku (docela tak vypadaly za války obrazy setkání císaře Františka Josefa s Vilémem II.) a pod tím jsou tyto dva křečovitě verše:

Gemeinsam ans Werk
mit Dollfuss und Starhemberg,
zu Oesterreichs Nutz,
zum Wiener Heimatschutz.

Vláda s rakouským národem vůbec nejraději rozmlouvá na plakátech. Zvláštní cedule oslovují dělníky, jiné řemeslníky, jiné zas úředníky a plakát přes celá náběžní provolává slávu „der bewaffneten Macht der Stadt Wien“. Vláda tu vyslovuje vojínům i policistům díky za hrđinnou obranu, ale zároveň jsou v těch slovech obsaženy prosba i hrozba: příliš mnoho členů z vychvalované vídeňské exekutivy tentokrát selhalo a přešlo k nepříteli — i sám policejní prezident! A hned vedle tohoto provolání čteme zas jiný plakát: v pestrých barvách vykreslený rúžolící vojín s trubkou volá k lidu: „Werde Soldat!“ Rakouská republika nemá zavedenou vojenskou povinnost, ale má jen placenou vojenskou milici. Aby přesto se vycvičil větší počet občanů ve zbrani, propouští se každého roku část vojínů ze státních služeb a verbují se noví. Nyní jest k této akci zvláště příznivá doba: rostoucí řady dobrovolníků o tom jasně svědčí.

Ještě mimo tyto všechny cedule jest celé město polepeno tak zvanými nástěnnými novinami Vlastenecké fronty, v nichž se lidu každý týden v nekonečných sloupcích vykládá, jak bojovat. „Wir klagen an!“ čteme velkými literami přes celou náběžní tabuli, na níž se žaluje na hitlerovce: „Das wahre Gesicht!“ vykládá příští číslo, v němž se sytými barvami líčí pravá tvář hitlerismu. Svědčí o rakouské krizi hospodářské i politické, že na vývěsních cedulích mimo tyhle vládní vyhlášky skoro nic víc nestojí. Obchodníci nemají peněz a politické strany ještě mimo to nejsou zde o nic méně usměrněny než v říši, o jejíž pravé tváři nám nástěnné noviny vykládají s takovým rozhořčením.

Když jsme odtud psali pro Přítomnost reportáž právě před rokem, visely ještě na ulicích také sociálně demokratické nástěnné noviny. Nabízely Dollfusovi demokratickou frontu. Není vyloučeno, že vítězná Vlastenecká fronta brzy přijde k potřebné sociální demokracii s podobným návrhem. Rok průtahů stál několik set lidských životů.

Vojáci táboří a cvičí na Ringu.

Dělnická politika v Rakousku v příštích obdobích bude nucena řešit nejobtížnější otázky, bude-li se chtít aspoň trochu vyprostít z nynějších kleští. Ale také páni Schuschnigg a Starhemberg nemohou trvale mít obsazena všechna rakouská města, silnice a trati policisty a vojskem, nemohou prostě proměnit stát ve věznicí desetitisíců vězňů.

Na vídeňském Ringu zrovna vedle Hradního divadla

(Burgtheater), naproti universitě je ctihodná budova, jež dobře symbolisuje rakouský vývoj v posledních letech. Na hlavní frontě tohoto stavení, jež jest tak rozlehlé, že má průčelí do čtyř ulic, jest nápis: K. K. Priv. Allgemeine Oesterreichische Boden-Credit-Anstalt, který jest patrně pod ochranou památkového úřadu. Trochu níže jest tentýž nápis v prostší formě a hlavně bez označení císařsko-královského. Také tato firma však již patří do kompetence oné instituce, jež pečuje o pamětihodnosti, neboť nad ní se stkví čerstvě natřená zeleno-bílá tabule: S c h u t z k o r p s - K o m m a n d o, F r e i w i l l i g e r H e i m a t s c h u t z. Mimo tuto velitelskou instituci jest však Boden-Creditka slavné paměti proměněna také v kasárna, a to s jedné strany pro domobranu a s druhé pro „Ostmärkische Sturm-scharen“, jichž založení jest dílem nynějšího kancléře. Otevřené autobusy, jichž vlastním úkolem bývalo rozvážení cizinců po vídeňských památkostech, stojí v pohotovosti v boční ulici, kolem přijíždějí a odjíždějí motocykly, lehké kočárky tažené koníky, osobní auta s důstojníky, vozy pro nemocné a raněné, auta s potravinami a mnoho jiných. Po obou stranách před kasárnami jsou zelenobílé a červeno-fialové strážní budky, jež se k freskám a jiným architektonickým ozdobám patricijského domu naprosto nehodí. Na důkaz, že tato místa mají už svou vojenskou tradici, byla před krátkým časem odhalena na Boden-Creditce pamětní deska řemeslníkům, kteří v těchto místech v 17. století bránili Vídeň proti Turkům. — Kolem dokola, kam se podíváme, vidíme jen vojsko a strážníky s puškami. Starorakouské uniformy důstojníků s vysokými černými čepicemi a s žlutými střapci u šavlí dobře se hodí do tohoto prostředí, jež působí jako zacházející a pustnoucí reminiscence na staré časy.

Po jedné straně Ringu opuštěný a oprýskaný císařský hrad, na druhé straně stejně opuštěný demokratický parlament se zaprášenými spuštěnými žaluziemi. V obou tušíte pavučiny po stěnách. O kousek dále radnice se zamknutými zasedacími síněmi — není o čem rokovat, i zde vládne diktátor. Před radnicí byl pevnou dřevěnou bednou pokryt pomník Viktora Adlera a jeho dvou druhů.

Neďaleko odtud je universita — rovněž zavřená a opuštěná, neboť jest obava ze studentských demonstrací a mimo to studenti vládě věrní musí do občanských dobrovolných milic.

Pouze naproti v budově, jež byla Boden-Creditkou a jest proměněna v dvojnásobná kasárna, jest veselo. Kde jsou vojáci, tam jsou holky. Čekají jich kolem dokola celé desítky, přicházejí sem za svými hochy z daleké periferie, sedí na výstavných rampách a výklencích vedlejšího Hradního divadla, procházejí se dokola a když mladenci přijdou, docela po vojensku zvesela se s nimi obejmou a potulují se, pokud mají dobrovolníci volnou chvíli s nimi po Ringu. Lze si tu dobře prohlédnout, kdo vlastně ti domobranci a úderníci východní marky jsou. Vidíme příslušníky všech vrstev, dělníky, řemeslníky, studenty, úředníky — s šedivými vousy, s kníry „es ist erreicht“ i mládence, jimž vousy dosud ani nenarostly. Věkové rozpětí jest od pátácti let až do šedesáti. Výběr tohoto vojska nebyl příliš přísný: je tu celá řada mužů se silnými skly na očích a viděli jsme dokonce dva četaře s křivou páteří. Platu dostávali tito dobrovolníci dříve 2 šilinky 50 grošů a ještě zapotřebí, ale bylo nutno armádu rozšířit a kapsy podporovatelů se scvrkly: teď dostávají pouze snídaní, oběd a večeri a nadto pouhých 50 grošů denně.

V pravé poledne byli jsme svědky vojenského pochodového cvičení a hlášení na malém prostranství za Hradním divadlem na nejméně frekventovanější vídeňské třídě. Úderníci východní marky a za nimi domobrana seřadili se do šiků a důstojníci je proháněli v dvoustupech a ve čtyřstupech před Boden-Creditkou sem a tam. Osobní a nákladní automobily, autobusy a tramvaje jezdily kolem, šik se chvílemi roze-stoupil, aby jim udělal místo, slavnostní hlášení musilo být přerušeno, protože nemocniční auto nevhodilo do boční ulice, čtyři se řadily a pochodovaly za ním kolem Hradního divadla až ke kancléřství, překážejíce povozům i chodcům.

Mezi pochodujícími bylo dobře rozeznat staré zkušené vojiny ze světové války a mládence, kteří po prvé se tu podrobovali vojenskému výcviku. Mladí důstojníci se zřejmou chutí a okázalostí si hráli na vojáky a celé toto cvičení půl na dlažbě, půl na chodníku a v průchodech, s četnými chybami a nepřesnostmi, kvitovanými v řadách cvičících rozpačitými úsměvy, působilo by spíše dojemem hry, nebýt vědomí, že není jisto, zda tito vojačci nebudou musit snad již za krátký čas nasazovati životy v boji proti svým spoluobčanům.

Přesvědčení se projevuje na hřbitovech.

Vídeňské výkladní skříně jsou zaplaveny fotografiemi mrtvého kancléře: v uniformě císařských myslivců, v uniformě úderníků východní marky, v pracovní, s Mussolinim, s Barthouem, s Benešem, jak píše, jak řeční, ale též jak si doma v pokoji hraje se svými dvěma dětmi s houpacím koněm, jak drží svého synka na klíně, dále nejružnější rodinné fotografie jeho i jeho paní, o nichž lze těžko říci, jak se dostaly na veřejnost, a celá dlouhá řada fotografií z pohřbu. Při velké většině těchto posledních zřetelně zvitěl obchodní duch nad vkusem a pietou. Kolem dokola všech těchto obrázků, jež jsou rozvěšeny stejně v obchodech potravinami jako v hodinářstvích či v obchodech textilních a obuvnických, jest jako obvykle rozestaveno obchodní zboží.

Hned za Schönbrunnem úzkou stoupající uličkou kolem opuštěných restaurantů, do nichž si vyjížděla vznešená Vídeň v lepších časech, kolem brečtanem obrostlého domku, v němž psal Johann Strauss svého „Netopýra“, stoupáme k hietzingskému hřbitovu. S sebou se vine celé procesí lidí, ač od Dollfussovy smrti již uplynula řada dnů. „Včera tu ještě byla taková fronta, že to trvalo dobrou hodinu, než se kdo od hřbitovní brány k hrobu dostal“, vykládá vrátný, který bez ptaní každému ukazuje, kudy se tam lze na rozsáhlém hřbitově dostat. Umístění kancléřova hrobu nese stopy péče a nahodilosti. Leží v běžné řadě a trochu slavnostního rázu dodává tomuto místu jen kancléřův soused: rakouský generalissimus Conrad von Hoetzendorf. Na jeho hrobě je vytesán mohutný meč v podobě kříže a věvec, půl vavřínový, půl dubový. Nad tím stojí: Feldmarschall Conrad. Nic víc. Na hrobě Dollfussově jest také jen kancléřovo jméno a plocha je pokryta kvítím sneseným sem z celého státu. Lidé z Alp přinesli květiny, jež rostou jen vysoko v horách. Na všech kyticích jsou na lístcích vepsány projevy oddanosti a kolem hrobu modlí se neustále řada lidí. Hlavně starších a nejvíce žen. Až se dostaví chrám v Glognicích, budou tam převezeny ostatky Dollfussovy spolu se Seipelovými. Na hřbitově prodává opět řada lidí pohlednice s kancléřovým obrazem. V dnešní rakouské bídě je třeba těžit z každé konjunktury, jež se vyskytne.

Vzpomínáme na hroby, jež jsme viděli na ústředním vídeňském hřbitově a ve Floridsdorfu. Také k těm táhnou se do dnešního dne celé řady lidí, ač od pohřbu jejich obětí uplynulo už půl roku. Jde o dělníky, kteří padli za únorových bojů. Na jednom z hrobů uprostřed hromady čerstvých květin tam leží lístek, na němž stojí: „Budeme pokračovat!“ Na jiném: „Tvá krev netekla nadarmo!“ Na řadě dalších jsou stopy po lístcích, které odklidila policie.

Na místech, kde se bojovalo.

Jdeme po stopách rakouského puče. Když se vracíme od Dollfussova hrobu, těžko pronikáme tramvají do vnitřního města, poněvadž se všech stran se valí proudy lidí na Hrdinné náměstí v císařském hradě, kde bude tábor lidu na Dollfussovu paměť. Promluví Schuschnigg a Starhemberg. V hustých čtyřstupech sestupují po Mariahilferstrasse organizace listonošů, průvodců, nemocničních ošetřovatelek, úředníků, zaměstnanců telefonních centrál, metařů, zřízenců městských plynáren, vodáren, topíren, hřbitovů, prostě všech pracovních odvětví. Jednotlivé soukromé továrny se všemi svými zaměstnanci tvoří zvláštní skupiny a také dělnické organizace jsou v průvodě. Není jich ovšem zdaleka tolik, jako jich bývalo na sociálně demokratických táborech a převahu mají mezi

nimi ženy, na něž nejvíce působil tragický Dollfussův osud. Když jsme druhého dne procházeli obecními domy, Karl-Marx-Hofem, Reimann-Hofem, Dittes-Hofem a řadou jiných, ještě jsme viděli, jak usilovná propaganda byla mezi dělníky činěna, aby se smuteční slavnosti zúčastnili. Jakmile účastníci průvodů se všech stran vešli do Hrdinného náměstí, jež jest vlastně hradním nádvořím, obklopila policie všechny brány. Nikdo víc nesměl dovnitř: strach z rušitelů. A tu jsme viděli ukázky nedbalosti čistě vídeňského typu, jež před čtrnácti dny způsobila, že plně obsazená auta mohla bez překážky projet do kancléřského dvora. „Stehen bleiben!“ volala policie energicky na zástupy, jež se blížily k bráně, ale Vídeňané se klidně valili mezi policisty dále. Aniž nás kdo zastavil, procházíme dvěma branami, dále celým táborem lidu na druhou stranu hradu a vycházíme na Míčovém náměstí zrovna naproti kancléřskému úřadu, kde stojí dvojitý kordon vojska a policie, jímž jest obsazena i pošta zrovna naproti kancléřským vratům. „Zastavování je v těchto místech zakázáno“, volá policejní úředník. V tom okamžiku se na hradním náměstí rozezvučel mikrofon ostrým hlasem Rüdigerera Starhemberga. Ti, kdož se na náměstí před kancléřstvím právě chystali poslechnout rozkazu policistova, bez řeči se obrátili a s nejdobráčtější tváří přitiskli nosy na mříže hradního prostranství, odkud bylo vidět na řečníkův balkon. Jako obvykle: ve Vídni lze těžko rozeznat, kde končí Gemütlichkeit a začíná Schlamperei.

Po bojích už není před kancléřstvím ani stopy. Procházíme městem ke Kärntnerstrasse, jež spojuje Štěpánský chrám s náměstím před operou. Deset kroků od této hlavní tepny prvního vídeňského okresu jest vysílací studio Ravag, jež bylo druhým střediskem bojů. Po dlouhém vyjednávání jest nám dovolen vstup dovnitř, ale také zde jsou stopy bojů už téměř zahlazeny. „Tímhle oknem vynášeli mrtvé, tamhle naproti byly umístěny kulometry, v těchto místech byly dveře, ale ty byly vyraženy a za nimi byli zavražděni dva účinkující herci“, vykládá náš průvodce a hlas se mu dosud chvěje. Před budovou, v níž bylo bojováno, stojí jediný strážník. Odtud (z Johannisgasse) se totiž pořád ještě nemohlo začít s vysíláním a tu tedy není nebezpečí přepadení. Za to o dvě ulice dále, v Himmelpfortgasse, kde je druhá budova společnosti Ravag, jsou ulice se všech stran přepaženy elipsovitě svinutým ostnatým drátem, chodník jest rozbourán, kolem dokola jest deset policejních hlídek v plně zbroji a ve dvou místnostech po každé straně fronty jsou improvizovány strážnice. Zde to vypadá jako po bitvě, ač se tu vůbec nebojovalo. Odtud se totiž nyní vysílá a zde tedy nutno nyní dávat pozor.

O bídě a stavovství.

Snad nikde není tolik žebráků jako nyní ve Vídni. V žádném jiném velkoměstě nejsou tak zanedbané domy. Mluvili jsme s vídeňskými lidmi o tom, proč se domy nespřavují. „Někteří domácí nemají peněz,“ zněla odpověď, „a jiní mají strach, že dojde k pouličním bojům a že se to zase rozbije a otluče.“ Je nápadné, jaké rozdíly jsou tu vidět v cenách. Totéž zboží stojí v jedné ulici a polovici více než za rohem. I to souvisí s psychosou, jež tu vládne. Některý obchodník zjistí, že je na dně svých úspor. V zoufalství se rozhodne, prodávat za každou cenu! Někdy strhne konkurenci v celém okolí, jindy se mu to nepodaří, stane se nápadným a jest obžalován ze zaviněného úpadku. Politická bitva, která přes ony značné ztráty na životech v Rakousku dosud dávno není dobojována, jest bez ustání provázena jako stínem otázkou, zda se vůbec někomu kdy podaří rozřešit rakouský hospodářský problém. Vídeňské střední vrstvy projevíly mistrovské schopnosti v přízpůsobování se bídě, ale tohle vegetování mezi životem ze dne na den a smrtí vyhladověním nemůže býti trvalým životním standardem nového rakouského měšťana. Vlastenecká fronta s křesťanskými sociály v čele slibuje stavovství. Dlouho už je slibuje a zdá se, že neví kudy kam. V několika výkladních skříních jsme viděli tištěné nápisy v rakouských národních barvách: „M a c h t e n d l i c h e r n s t

mit der Ständeordnung!“ Zdá se, že tato výčitka svědčí o netrpělivosti. Čelná vídeňská knihkupectví však sestavila tak zvané vlastenecké výkladní skříně a tu tedy docela jasně vidíme, co ta stavovská fronta vlastně bude. Přeložíme jako příklady aspoň některé názvy vyložených knih. Na jedné straně těch vlasteneckých výkladů jsou díla historická: „Otto Habsburg, nerozřešený evropský problém“, „Radetzky, kus rakouského svérázu a síly“, „W. K. Prinz von Isenburg: Uvedení do ročinných nauk a tradic“, „Zlatá kniha vlasteneckých dějin“, „Kardinál Faulhaber: O křesťanství a němectví“ a uprostřed jsou encykliky papežů Lva XIII. a Pia XI. o dělnické otázce. Ještě názornější jest druhá strana těch vlasteneckých výkladů, jež jest věnována hospodářství a politice.

Richard Schmitz (bývalý místokancléř a nynější starosta města Vídně): Cesta k stavovskému zřízení, Dr. Hans Schmitz: Sociální politika v autoritativním státě a v diktatuře, Walter Heinrich: Stát a hospodářství v Itálii, E. W. Eschmann: Fašistická zahraniční politika, Prof. Hohenlohe: Stavovský stát se stanoviska křesťanské právní filosofie, Othmar Spann: Universalistické zřízení, Doktrína Benitto Mussoliniho s výkladem. Mluva těchto několika nadpisů a jmen autorů, jež jsme vybrali jako nejtypičtější z vystavených, jest srozumitelná.

Také zodpovězení otázky, proč cesta k stavovství postupuje v Rakousku tak pomalu, není těžké: křesťanští sociálové spolu s domobranou mají nyní všechnu moc v rukou. Jakýkoliv experiment ji již nemůže zvětšit (ale zmenšit), a tu se tedy nerado cokoliv riskuje a podniká. Kdo má moc, má však také odpovědnost. A proto ono neustálé slibování a odkazování k stavovství, jež trvá již plná tři léta. Rakouská vláda správně postihla, že celá řada rakouských občanů se připojila k hitlerismu, jsouc přesvědčena, že Rakousko není schopno samostatného hospodářského života. A tu tedy propaganda proti hitlerismu před zavražděním Dollfussovým, jež jest nyní ovšem hlavním argumentem, směřovala především k tomu, aby prokázala, že v Německu jest ještě daleko větší bída. Po stěnách jsou dosud rozvěšeny obrazy, jež názorně vysvětlují, že v Německu platí obchodník 15% ze svého zisku státu, kdežto v Rakousku pouze 6%, a jiné příklady. V Rakousku skutečně za minulý rok ubylo nezaměstnaných o plných 80.000. Je jich však dosud 260.000, což na malé Rakousko je velmi vysoká cifra. Stavovstvím se ji sotva podaří podstatně snížit. Rakouští vládcové to tuší a poněvadž se obávají nových krvavých bojů, začínají s předběžnými experimenty, z nichž první jsou

náměly u dělníků.

Začalo se s nimi týž den, kdy byl Dollfuss zabit. Šéf rakouské propagandy Adam správně vystihl, že bez dělníků to půjde těžko dále. Byla obava, že dělnictvo využije smrti kancléřovy k demonstracím proti němu a proti vládě. Bylo by k tomu mělo řadu dobrých důvodů: na jeho příslušníky berou rakouské soudy dodnes zřetelně přísnější měřítko než na hitlerovce. Žádný hitlerovec nebyl dosud odsouzen k smrti pro přechovávání tršaskavin, za to sociálních demokratů již celá řada. Před popravou Gerlovou bylo z bezpečnostních důvodů předem vzato zcela bez příčiny do vazby na tři tisíce dělníků. Byla obava před výtržnostmi s této strany a zatím zavraždili hitlerovci kancléře. Ostražitost úřadů v jejich zaujatosti šla za nesprávnou stopou.

Také v nádherných stavbách, které sociální demokraté za své vídeňské obecní vlády vystavěli a jež u srovnání s okolními ulicemi působí jako výstavní domy (tak bydlel proletariát dříve a tak bydlí nyní!), projevil se nový vliv na vídeňské radnici. Chodby a vývěsní tabule jsou plné křesťansko-sociálních a domobraneckých letáků, jež dělnictvu slibují hory doly. Je příznačné, když na příklad v Dittes-Hofu zrovna naproti pamětní desce Friedricha Dittese, prvního ředitele vídeňského pedagogia, po němž tento dům jest nazván, je tabule s propagačními fotografiemi a nápisy organizace Jung-Vaterland: vojenská cvi-

čení s děly, s puškami, v lesích, v zákopech, militaristické nápisy a pod.

V obecních domech byly opatrně zakryty všechny stopy únorových bojů. Na příklad v Karl-Marx Hofu už není zvenčí docela nic vidět. Z myslí vídeňských dělníků ovšem nebylo možno tak snadno odstranit vzpomínku na zbytečné vraždění a na persekuci v jejich řadách. Na vídeňských ulicích visí toto provolání:

Všemu dělnictvu!

Kancléř Dollfuss padl pro ideu, jež jest společným majetkem velké většiny rakouského národa: pro svobodu a nezávislost Rakouska.

Zajistil dělnictvu svobodu a zachránil je tak od sociálního otroctví. Zabezpečil, že nezaměstnanost bude překonána. Kancléř Dollfuss padl také pro vás!

Jeho hlas volal vždycky dělnictvo k spolupráci... Žádal spravedlnost pro dělnictvo a uplatnil tento požadavek silnou rukou.

A tak dále. Následuje výzva, aby dělníci přistupovali do křesťanských odborových organizací. Je ovšem velmi pochybné, zda tyto věty budou s to získat rakouské dělnictvo do vládních řad. Podobnější pravdě jest, že budou mezi dělnictvem působit trapně. Omyl protidemokratické politiky Dollfusovy je čím dále tím zřetelnější.

Doc. dr. Jos. Grňa:

Starší a mladí v úřadech

Stále častěji se ozývající hlasy, které vyzývají starší generaci, aby učinila místo mladým, nejsou pouhým projevem boje mladých o vlastní kus chleba, o vlastní místo na slunci. Nejde jen o otázku materiální, nýbrž o mnohem více, což se neprávem přehlíží v nynějších tak moderních debatách o poměru mladých a starých. Mladí jest nespokojeno, živelně nespokojeno s poměry, ve kterých žije, a obviňuje starší generaci, že jest hlavní příčinou většiny dnešních potíží, proti nimž nedovedla účinně vystoupiti.

Toto obviňování není ovšem nijak záměrné a ani není vždycky zcela uvědomělé. Spíše jest to jen jakási neurčitá nespokojenost, jež právě pro svoji nevyjasněnost útočí jednou proti převzatým institucím veřejného života, po druhé přímo proti ideám, na nichž byly tyto instituce vybudovány, po třetí proti jejich představitelům, po čtvrté proti fysicky starým lidem vůbec. Ale v pozadí při tom stále zůstává ukryta nevyšlovená představa, že by nemusilo býti mnohých z dnešních potíží, kdyby byli konečně jednou vytrženi lidé, kteří zaujímají vedoucí místa v politice, hospodářském životě i ve veřejných úřadech, a kteří právě u nás patří z největší části ke starší generaci.

Nejde tedy snad ani tolik o boj proti fysickému stáří, jako spíše o boj proti starému neduhu.

Duševní a fysická stáří

samořejmě není vždy totéž, neboť jest mnoho lidí starých lety, ale při tom mladého ducha. Ono duševní stáří se projevuje ztrnulostí a neohebností, lpěním na vžitých formách života i na jejich obsahu, ale hlavně nepochopením nového obsahu života, nových forem, nových problémů. A právě toto nepochopení otázek a potřeb doby jest nejtěžší vadou, pro niž se hlavně zvedá nespokojenost mladých: vždyť mnohým z oněch vedoucích osob starší generace chybí i to prosté uvědomění si fakta, že lidstvo učinilo od války tak úžasné technické pokroky, jichž vlivem se náš život tak hluboce změnil, že zděděné formy veřejného života již dávno nemohou vyhovovati!

Takto chápaný boj mladých proti starým jest ovšem spravedlivý, i když snad někdy přestřeluje lidstvo prostě musí jíti dále, a jsou-li dnes pokroky za desetiletí větší než dříve

za celé století, nemůže se nechati vésti těmi, kdož jsou příliš starými na to, aby se přizpůsobili.

Že se tento nápor mladých opřel zejména proti přesloužilcům ve veřejných úřadech, není nijak náhodným. Naše vedoucí generace úřednická, jež nyní začíná pozvolna odcházeti do výslužby, vykonala práci ohromnou, jež sotva kdy bude po zásluze oceněna: vybudování samostatného státu jest jejím dílem. Moderní stát není stvořen a udržován zákonodárcem, ať demokratickým parlamentem či diktátorem, nýbrž především byrokracií. Zákon jest mrtvou literou, neboť život mu dodává teprve osoba, která ho provádí. Ale tou není jen ministr, nýbrž především onen bezejmenný správní nebo berní úředník, soudce, četník. Výmarská ústava v Německu neudělala ze soudců a úředníků německé republiky republikány a demokraty, a právě to jest jeden, a nikoliv poslední z oněch důvodů, pro které se demokracie nedovedla v Německu udržeti; stejně se těžko bude držeti stavovské Rakousko, jehož byrokracie „nedovede“ vyšetřiti ani jeden hackenkreuzlerský atentát. Po bolševické revoluci nastal v Rusku naprostý chaos, protože přestaly fungovati úřady, a podobně by tomu bylo i u nás po převratu — snad jen v menším měřítku — kdyby nebylo naší byrokracie. Dala se s láskou do služeb nového státu, ani jednou nezakolísala, ač přezírána pracovala spolehlivě a bezvadně, a tak umožnila národ zorganizovati ve stát. Že u nás nebylo rozvratu, že byl udržen právní stav, že mohl stát v tak obtížné době splniti největší část svých úkolů, zajistiti zásobování obyvatelstva, převésti do mírového života demobilisované vojáky, postarati se o válečné poškozence a nezaměstnané, o to hlavní zásluhu má tato popřevratová byrokracie.

Největší část z těchto prvních republikánských úředníků byli lidé tehdy v nejlepší věku mezi 40 a 50 lety, výjimkou starší, častěji i mladší. Jejich chybou však jest, že spokojeni svým dílem nejen založili ruce v klín, nýbrž patrně se dali ovládnouti přesvědčením, že jest jejich dílo tak dokonalé, že zlepšení ani není možným, takže každá změna by byla dokonce snad spíše na škodu.

Přece však, pozorujeme-li toto jimi vykonané dílo organizování nového státu, nemůžeme přehlédnouti, že při tom šlo spíše jen o pokračování ve starém, nikoliv vytvoření něčeho zcela nového. Úplně novou republikánsko-demokratickou formu státu vytvořili pouze političtí reprezentanti národa, ale vnější a vnitřní organizace moci výkonné, veřejné správy, financí a soudnictví nebyla naší byrokracií podobně budována na nových a samostatných principech, nýbrž byla ve svém celku i jednotlivostech převzata ze staré monarchie, a jen tu a tam zevně přizpůsobena změněným státoprávním poměrům. Při tom dokonce ani nebylo přihlédnuto k formám, institucím a zkušenostem bývalých Uher, jež byly šmahem odsouzeny jako méněcenné a nevhodné (v tom jest také přehlížená součást slovenského problému!), takže celá vnější i vnitřní organizace úřadů republiky byla provedena vlastně jen převzetím jak forem bývalého Rakouska, tak i jejich obsahu.

V tomto konstatování však ještě nemusí býti spatřována nějaká výtka. V oněch pohnutých dobách po převratu prostě nebylo možno prováděti nějaké pokusy, neboť úřady republiky musily započítati bez prodlení svou práci, a i jinak naprosto nebyla vhodná doba pro nějaké reformy úřadování. Ale bylo jen nutno si uvědomiti právě tento fakt, že totiž naše úřady a soudy byly organizovány nejen zevně úplně tak, jak tomu bylo v předválečném Rakousku, nýbrž že zejména také celá jejich vnitřní organizace, to jest postup úřední práce a způsob úřadování, jest úplně stejný jako v dobách Rakouska; z tohoto uvědomění pak měly býti vyvozeny všechny důsledky pro postup další práce.

Již před válkou tato organisace totiž neuspokojovala, již tehdy se volalo po reformách, již tehdy se vyprávěly anekdoty o úředním símlu, již tehdy mělo slovo byrokrat ironickou příchuť. Nebylo také divu, vždyt základy této organisace sahají až do dob Marie Terezie a celá budova byla dobudována v podstatě již v letech šedesátých a sedmdesátých minulého století. Ale oproti úkolům státu z let šedesátých se již před válkou počaly

nové úkoly státu

nesmírně rozmáhati: stát začíná zasahovati i do hospodářského života, a to jak přímo jako podnikatel, tak i nepřímo jako zákonodárce, objevuje se nově potřeba sociální péče, vzniká starost o dopravnictví, regulaci řek, vodní stavby, meliorace, stále se rozšiřují kulturní úkoly, nastává diferenciacie školství a vznik odborných škol, zkrátka objevují se nové a nové problémy ve všech odvětvích veřejného života, dotud neznámé, a stát jest nucen se jimi zabývati. Při tom úžasně se stupňující technický pokrok v důsledku použití páry, elektřiny, výsledků chemického badání, vznik vzduchoplavby, automobilismu, radiotelegrafie a podobně, a konečně všeobecné zavedení strojové výroby mění formu života jak veřejného tak i soukromého, který rovněž počíná býti ovládnán stroji, od telefonu, psacího stroje, počítačích stroje, fotografie a radia až po elektrické variče a vysavače prachu.

Všeho tohoto ruchu však zůstaly státní úřady „ušetřeny“; dodnes žijí v idylickém ovzduší z dob dostavníků. Nevyhovoval-li však způsob práce veřejných úřadů již před válkou, tím méně může vyhovovati dnes, když se úkoly státu rozšiřují snad denně. Stačí na příklad srovnati rozsah a obsah říšského zákoníka rakouského z doby před padesáti lety s dnešní sbírkou zákonů a nařízení: se svými 150 stranami představuje tehdejší říšský zákoník proti dnešním svazkům o 2000 stranách úplnou idylu (v tom jest také jeden z důvodů volání po hospodářském parlamentu, neboť devět desetin z obsahu sbírky zákonů, které proti dřívějšímu narostly, se týká téměř výlučně hospodářských otázek).

Všechny tyto nové úkoly se přenášejí na bedra těchže úřadů, jež pracují dodnes po starém způsobu. To vše musilo vésti k tomu, že neudržitelnost dosavadní organisace práce veřejných úřadů a nutnost reformy byla všeobecně uznána; aspoň se nevyskytl ani jediný hlas, který by pokládal nynější úpravu za dokonalou a nutnost reformy v e ř e j n ě popíral. Patrně také z toho důvodu byla zřízena i zvláštní komise pro reorganisaci a úspory ve veřejné správě, a patrně také tomu vděčíme za odstranění oné pověstné „dvojí koleje“ v politické správě sloučením zemských výborů s bývalými zemskými politickými správami.

Ale to jest také v podstatě doposud vše. Od převratu se chýlí šestnáctý rok ke konci, a nehledě k některým nepatrným maličkostem a snad k trochu svěžejšímu duchu u železnice, není viděti žádný další pokrok, a n i s n a h u p o n ě m, a také o existenci a činnosti oné organizační komise není dále ničeho známo. Při tom se poměry neustále zhoršují, úřednictvo klesá pod prací (viz na příklad, kolik soudců bylo již z jednací síně odneseno přímo do nemocnice!), aniž by však bylo výsledky této jeho práce viděti. Veřejnost jen ví, že vyřídit něco u úřadu znamená křížovou cestu, a že na vyřízení jest nutno čekati ne měsíce, nýbrž roky.

Kde jest tedy příčina toho všeho?

Proč se dosud neprovedla reforma úřadování,

proč není zjednodušena pracovní technika, manipulace, proč se neprovedla reorganisace úřadů? Proč se nic neudělalo a proč se nic nedělá?

Kdož jsouce jakožto úředníci veřejných úřadů sami postiženi touto záplavou práce, na niž nemohou stačiti, dávají si rovněž tuto otázku, a hledají odpověď podle toho, co sami kolem sebe vidí. A vzpomínají, že sami podávali návrhy, co by se dalo zjednodušiti v jejich práci a co by se dalo zdokonaliti, ale že byli poučeni, že udělají lépe, budou-li si hleděti své práce, protože nějakých reforem není třeba. A když později docházely přímo výzvy, aby byly podávány návrhy na zlepšení, byly jejich návrhy buď doprovovány dobrým zdáním, že jsou neproveditelné, že dosavadní způsob úřadování vyhovuje, reforma ohrožuje kontrolu, zjednodušení by postihlo kvalitu práce; anebo byly reformátorům vráceny se shovívavým poučením, že takové návrhy jsou zbytečnou prací, že se beztoho hodí do koše. A při tom slyší, že psací stroj nelze koupiti, ježto jest krize a musí se šetřiti, a ostatně se úřad bez něj dosud obešel. Jsou poučováni, že telefonu nesmí býti používáno k vyřizování spisů, poněvadž to zneumožňuje kontrolu. Slyší, že na služební cestě nesmí použití rychlovlaku, protože jest osobní vlak lacinější, musí se šetřiti, a na čase přece nezáleží. Vidí, že právníci a inženýři píší nekoliikaarchová vyřízení v konceptu rukopisně, protože není systemisována síla, které by se mohlo diktovati do psacího stroje, a k vůli diktování přece nelze měniti systemisaci (těsnopis není v žádné instrukci předvídan, proto diktování do stenogramu nemůže ani přijíti pro státní úřad v úvahu). Vidí, že se u přednosta úřadu hromadí stohy spisů, které má podle instrukce přečísti a aprobovati; lhostejno, je-li jich sto nebo tisíc za den, ale na změnu předpisu prý není naděje, protože přednosta ručí za vyřízení. Vidí, jak spis prodělává křížovou cestu od podatelny do rejstříku, k přednostovi, do oddělení, k referentu, zpět k přednostovi oddělení, k přednostovi úřadu, do expedice, do psacího oddělení, přednostovi k podpisu čistopisu, opět do expeditu, do spisovny, což vše musí býti v příslušných výkazech poznamenáno, aby se neztratila kontrola. Ale slyší, že zjednodušení není možné, protože by se ztratila právě tato kontrola. Vidí, že tak půl úřadu kontroluje druhou polovinu, a nad tím vším bdí vyšší instance a nad ní nejvyšší. A když si stěžují, že takhle nemůže býti práce udělána, jsou odbyti „u směrodatného místa“: „Pořád tam na tu práci naříkáte! Když jsem já byl před třiceti roky u první stolice, neměli jsme do čeho píchnout!“ (To jest doslovný citát.)

To jsou ovšem celkem maličkosti, které může pozorovati každý i nepatrný úředník, pokud jen má oči a uši otevřené a záhloubá se nad tím, co zjistil. Není náhodou, že to bývají právě mladší úředníci, kteří si při tom myslí, že by to tak právě nemusilo býti. Ale jsou i jiné věci, mnohem důležitější a závažnější, k jejichž proniknutí jest sice potřebí vystoupiti trochu výše na hierarchickém žebříčku, ale které jsou při tom v podstatě úplně stejné: jest to celkové rozvržení práce, rozdělení pravomoci na jednotlivé úřady, rozvržení práce na oddělení úřadů, pracovní metoda a technika, existence některých úřadů sama o sobě, kompetenční konflikty mezi úřady i odděleními, spousty výkazů a zpráv nejrůznějšího druhu o postupu prací, nepřehledné a zastaralé instrukce, předpisy a podobně. A stále při tom stejná námitka: změna není možná, přinesla by zmatek, znesnadnila kontrolu, zavlád by nepořádek a libovůle, dosavadní systém jest ověřen dlouhou zkušeností, na reformy není peněz... A ostatně, kdyby byla nějaká reforma opravdu potřebná a dala se provést, jistě by byla bývala již dávno provedena...

A tu jest dobře vzpomenouti si na jeden

poučný příklad z dob starého Rakouska.

Před čtyřiceti lety se jednalo o zmodernisování civilního procesu, o jehož nemožnosti byl kdekdo přesvědčen a na

jehož budoucí reformu bylo pamatováno dokonce již v šedesátých letech při sdělávání ústavy. Ale o osnově nového zákona se vyslovily krajně odmítavě všechny soudy i soudcovské organisace: jest neproveditelná, bude znamenati konec justice, zavládne libovůle, každá kontrola bude znemožněna. Rakousko vyřešilo věc tím, že zamýšlenou reformu přes to provedlo a při tom poslalo tři čtvrtiny starých soudců do výslužby; po roce platnosti nového zákona, prováděného mladými silami, nepochyboval nikdo o tom, že má Rakousko nejmodernější civilní proces v Evropě.

A tak i u nás nabývají všichni mladí v úřadech přesvědčení, že jest to jen ona starší generace, zastávající právě rozhodující místa v úřadech, která jest překážkou každého pokroku, a že nebude lépe, dokud nevtáhne do úřadu mladý duch. Stáří, které utkvělo v představách předválečných dob, které nepochopilo, že jest možno došlý spis vyříditi ještě téhož dne, že psací stroj nebo telefon není přepych, které necítí, že i rychlovlak jest pro dnešní dobu pomalý, není prostě schopno ani poznati, že jest nějaká reforma opravdu možná a potřebná. Proto jest také zbytečno čekati, že ji provede, jak správně konstatuje autor článku „Dočkáme se reformy veřejné správy?“ v čís. 24 Prítomnosti.

Ale s tím se mladí nechtějí spokojiti. Nechtějí se pasivně přizpůsobiti a nečinně zestárnouti. Chtějí, aby úřady republiky nebyly institucí, jež jest sama o sobě účelem, nýbrž aby sloužily republice a občanstvu, aby sloužily netoliko dobře, nýbrž nejlépe. Chtějí pracovati, ale chtějí také, aby jejich práce byla rychlá, bezvadná a dokonalá, a hlavně aby to byla práce produktivní. Proto nechtějí „úřadovati“, nýbrž chtějí budovati, tvořiti, řídit, spravovati, vésti. Jsou přesvědčeni, že jest možno občanstvo plně uspokojiti, a věří, že i stát bude silnější a zdravější. Chtějí ale také spravedlivou odměnu za svou práci, a věří, že nejen sami by mohli býti mnohem lépe situováni, nýbrž že také mnozí z jejich nezaměstnaných kolegů by mohli najíti zaměstnání.

A proto ohlašují mladí proti starým boj, proto žádají, aby uvolnil své místo každý, kdo přežil svou dobu, kdo svou nehybnost vydává za zkušenost stáří, kdo zkrátka zestárnul duchem. Proto také doufají, že v tomto boji budou sympatie na jejich straně, že boj dovedou k vítězství.

feuilleton

Karel Poláček:

O frivolnosti

Podle různých pramenů, pikantních a humoristických časopisů, podle starých fotografií a vypravování pamětníků soudíme, že frivolnost v předválečných dobách se jevila v odhalování ženského lýtka. Nezapomeňme, že tělo historické ženy bylo spoutáno v množství, dnes již zapomenutých částí garderoby. Dlouhá sukně zastírala nohy až ke kotníkům. Nosily se vysoké šněrovací boty. Pod sukní bylo několik spodniček a potom kalhotky s krajkovým lemováním. Boky byly sevřeny v šněrovačku. Záhyby a stuhy zahalovaly každou část těla. Jenom labuť šíje bývala v některých módních údobích odhalena.

Tehdejší móda nuzně odbývala mužskou zvědavost, ale

ponechávala velké pole pro chlipnou fantasi. Stačilo, že dáma poněkud odhalila lýtka a již se v mužských kruzích ozvalo smilně pochechtávání. Ctnostné dámy odhalily lýtka, jenom když přšelo. Tehdy povytáhly dlouhou sukní, aby si lem neznečistily blátem. Vitr dul do sukní a obnažoval to, co mělo mužským zrakům býti skryto. Proto byl v tehdejších dobách větřík nazýván čtveráckým a indis-kretním. Pro tuto vlastnost se skládaly na vítr básně. Mužský svět se z těchto důvodů těšil na nepohodu jako dítě na vánoční stromek. Jeden starý kuplet zpívá:

„Když dámy bruslí na ledě,
tu koketovat znají,
když jede někdo za nimi,
tu radost z toho mají.
Upadnou jako náhodou,
neobají, že to ve dne

a čekaj' schválně nad vodou,
že snad je někdo zvedne.
Ó já! Ó já!

Když takové věci vidím,
tu náramně se stydím!“

Také dnešní Humoristické listy, které jsou bedlivými strážci starodávných zvyků a mravů, jsou úplně zajedno s citovaným kupletem, že dívka nejsnadněji získá ženicha, když upadne na ledě a jakoby náhodou obnaží lýtka. To podle názoru ctihodného časopisu úplně dostačí k vzbuzení mužské žádostivosti, která je tak mocná, že vede k stupním oltáře. Každou zimní sezonu objeví se ve zmíněném listě obrázek oné frivolní slečny, která se roztáhla na ledě a kreslíř k tomu namaluje zástup vyjevených mužů, kteří dychtivě brejli na obnažená lýtka.

Pro frivolnost, obsaženou v obnaženém lýtku, dostala kdysi opereta a balet název p o d k a s a n á M u s a. Tehdejší baletky shromáždily se na konci každého obrazu a za zvuků číperné hudby vysoko vyhazovaly nohy, poskytuje usedlým měšťanům úchvatné panorama. Staré pikantní časopisy a současně Humoristické listy dělají si šprýmy z otulých živnostníků a bankéřů, kteří, ozbrojeni kukátkem, vyklánějí se s lóží a pasou se na lýtkách podkasané Musy. Vždycky je k tomu přikreslena rozložitá a nevrhá manželka, která to nemíní trpět a rove pohoršeně svému choti kukátko z ruky.

Z oné doby známe barvotiskové obrazy, které nás poučují o tom, jak se za starých dob pěstovala frivolnost. Ony obrazy můžeme ještě dnes spatřiti ve venkovských hospodách a u některých holičů. Zmíněné barvotisky představují divadelní šatnu, ve které světáci berou podkasanou Musu za bradičku. Mladí světáci mívají monokl na šňůrce a voskovaný knír pod nosem. Starí světáci pak se vyznačují dlouhými licousy, které se v tehdejších dobách nazývaly f a v o r i s. Jak mladí, tak i starí světáci vyznačují se zarudlou lící. Tehdejší písemnictví nás poučuje, že oni světáci pocházeli buď z rodu šlechtického nebo to byli bankéři. Je zajímavé, že až po dnešní časy se udržuje pověst, že bankéři jsou lid zanicený pro krásné pohlaví a to zejména pro podkasanou Musu. Na oněch barvotiscích je bankéř ten pán s dlouhými licousy. Ten kupuje podkasaným Musám náhrdelníky, čelenky a brože a utrací s nimi značné částky. Nakonec spáchá defraudace a potom se zastřelí. Ten mladý pán s voskovaným knírem koupí nanejvýše podkasané Muse kytici kamelií. Více nemůže dát k lepšímu, protože je baron a ti mají, jak známo, rodné statky zadlužené. Baroni však nemusejí platit, protože podkasané Musy pášou s nimi pikle proti bankéřům, jen pro jejich šlechtický titul a voskované kníry.

Za starých časů měly podkasané Musy povinnost ruinovati aspoň jednoho bankéře. Jak je tomu dnes, nevím. Jisto je, že dnešní podkasané Musy jsou podrobeny služební pragmatice a ukazovati lýtka se považuje za úřední výkon. Obnažené lýtka nemá se za frivolnost; lýtka ukazují i dámy, které mají dcery na vdávání.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

33

František Gellner:

VĚČNÝ PLAMEN.*

*Toužebné vzdechy, přísahy, sliby,
slzy a zoufalství nakonec —
roete, kam lidstvo by přišlo, kdyby
prožívalo vždy tutéž věc.*

*Jel světem rytíř, krev z rány
mu tekla,
znak paní své nosil ve štítu. —
Ne, nejste první, jež mi to řekla.
Bez citu? Tak tedy bez citu.*

*Neprosil boha a nečil krále,
popíral všechno vesele.
Poměrně nejpozději mu ale
svítilo, že nejsou andělé.*

*Náhraďou za víru, za touhy prosté,
které mu byly odňaty,
mlým světlem v duši vědomí roste
lásky a života podstaty.*

*Sen, skutečnost dějů žen krása
nám říká
nejenom tváří a postavou,
i uměním švadlen a kloboučníka,
ba i svou kadeří nepravou.*

*V tmách noci, jež v prostoru
hranice boží,
v objetí tichém a znaveném
se zjevuje věčný život, jak hoří
klidným a ponurým plamenem.*

* Z knihy Básně.

O našich knihách

PRVÝ ROMÁN O M. R. ŠTEFÁNKOVI.

Život ani jednoho národního bohatiera, hádam, nebol tak hojne nabitý vzrušujúcimi momentami dramatickej gradácie ako tomu bolo

u M. R. Štefánika. Mnohotvárnosť životných príbehov, samotný život, letiaci vpred ako žiariaci meteor, závažná kariéra a preniknutie do najvyšších európskych spoločenských vrstiev, zasvätenie celoživotnej práce nezištnej snahe oslobodiť ujarmený slovenský ľud a konečne po dosiahnutí tohoto najvyššieho ideálu tragický skon, to všetko priamo volalo po umeleckom spracovaní. Samotný život Štefánikovo máme už spracovaný v nespočetných variáciach, hlavne pre mládež; tiež štefánikovská poezia je veľmi bohatá. Chýbalo nám však syntetické románové dielo o Štefánikovi.

Umelecky celej slávy a tragiky Štefánikovo života prvý sa zmocnil L. N. Zvěřina a v románe „M. R. Štefánik“ (román v 4 dieloch. Vydalo nakladateľstvo F. R. Borového v Prahe 1934). Zvěřinov román bol osnovaný ako apoteóza života a diela Štefánikovo k 15. výročiu jeho tragickéj smrti. Časť jeho už poznáme z ukážok prvej polovice v Lidových novinách. Zmocniť sa Štefánikových osudov v románe, znamenalo vziať na seba nielen riziko veľkej zodpovednosti, ale čo viac úmerné štúdium celého jeho podnikania, namáhavé overovanie si jednotlivých faktov a konečné ich umelecké zhodnotenie. A možno už vopred povedať, že Zvěřina práve súc si vedomý tej veľkej zodpovednosti, až na niektoré detaily, venoval sa otázke štefánikovskej veľmi svedomite. Podrobne vysnodoval nielen materiál v rodinnom archíve, kde ho však mnoho nenašiel, lebo skoro všetku korešpondenciu matka zo strachu pred maďarskou perzekúciou spálila, takže sa musel opierať o sdelenia ústne. Shromaždil tu však toľko materiálu, že prvá časť jeho románu má ráz niekde až rodinnej kroniky. Nie je to však na škodu. Tiež na prvý pohľad minuciózne faktá musia byť pre budúcnosť zachované. Za ďalším mate-

riálom, vynímajúc najvzdialenejších miest Štefánikovo pôsobenia, Zvěřina pochopil skoro celú Európu, nechajúc si všade tam, kde Štefánik pôsobil, od súčasníkov, s ktorými sa Štefánik stýkal, overovať každý jednotlivý fakt. Týmto sa mu, samozrejme, nahrnulo hodne materiálu, z ktorého musel vymodelovať pravdivý obraz Štefánikovo. A zasa treba po pravde uznať, že úkolu sa zhostil skvele.

Zvěřina bohatú korisť materiálu založil na širokej kompozičnej báze. Rozvrstvil ju na 8 častí, v ktorých necháva rozvíjať sa Štefánikovo osudy akoby vo filme. „V matčiné dlani“ a „Do sveta“ zachycuje mladosť Štefánikovu od kolísky, cez útle detstvo v mnohých momentoch tak odlišné od bezstarostného detstva druhých detí, úzkostlivú výchovu mravnú a národnú, akej sa Štefánikovi dostalo od otca, rigorózneho ev. farára Pavla Štefánika a od matky, potom Zvěřina plasticky líči osudy mladého Štefánika na lyceálnych štúdiách v Bratislave, kde prvý raz sám na seba skusuje tyranstvo maďarskej vládnucej vrstvy, odkiaľ odchodí do idylického prostredia sarvašského a konečne jeho pražského štúdia a primknutie sa k dávnej svojej láske, ku hvездárstvu u Karla V. Zengra. Paríž a Mont-Blanc ukazujú húževnate prebýjanie sa Štefánikovo v úplne cudzom svete, kam prišiel len s doporučením Zengrovým k chýrnemu astronómovi Jansenovi, ktorý ho, poznajúc časom jeho nevšedné nadanie, prijal do svojho observatória a obľúbil si ho ako vlastného syna. Kaleidoskopický parížsky život, stretnutie sa s krajanmi, zbytočne rozvláčna epizóda s bouquinistovou dcérou Jeanettou, ťažké strádanie hmotné — to všetko je vyvážené úspechom prvej samostatnej vedeckej výpravy na Mont-Blanc, odkedy sa počína vlastne jeho závažná kariéra. „Neklid“ a „V Boží dlani“ zanašajú nás do ďalekých tro-

pických krajín, na Tahiti, kam Štefánik odišiel nielen za poslaním čiste vedeckým, ale tiež politicko-diplomatickým. „Mraky se stahují“ a „Požár“ dovŕšujú vzrušujúci let Štefánikovo života v nadľudskom vypätí síl v úlohe osloboditeľa v prvom rade slovenského národa a po dosiahnutí tohoto najhroznejšieho tragika dejín — smrť. Celý román je vlastne chronologickým líčením Štefánikových životných osudov.

Pozrime sa tiež na kompozičné zvládnutie štefánikovského materiálu. Mnohotvárnosť životných osudov Štefánikových postavila Zvěřinu pred problém umelecky vyhovujúcej kompozície dejovej. A tu Zvěřina prvý raz narazil na ťažkosti, ktoré nezvládol, lebo, kým v prvej a druhej časti zapadal často až do minucióznych podrobností (čo ovsšem pre detailné poznanie Štefánikovo života po stránke historickej je zasa cenné), v druhom sväzku tiež kladol dôraz mnohoráz na celkom podružné momenty, kým potom vlastný rozlet Štefánikovej kariéry musel byť priveľmi ohraničený. Najvzrušnejší spád mal mať štefánikovský román v posledných dvoch dieloch. Predvídané vzplanutie svetovej vojny a neobomná viera Štefánikova, že jej ukončením bude československý národ oslobodený, získavanie vysokých diplomatických kruhov myšlienke čsl. oslobodenia, nadľudská námaha Štefánikova, keď nehladel na svoje beztak už zruinovane zdravie, organizovanie čsl. zahraničnej armády, reorganizácia čsl. legionárskych vojsk v Rusku, rozšarovanie, túžba po konečnom dlhoročnom blúdení svetom oddychnúť si doma, to kladlo priamo do pera dramatickú gradáciu, ba vyvrcholenie štefánikovskej apoteózy. Zvěřina práve túto poslednú etapu materiálu nezvládol dobre. Akoby sa bál, že sa mu dielo čím diaľ, tým viac rozrastá, práve tieto najrušnejšie momenty Štefánikovo života odbavil miestami až príliš heslo-

FEUILLETON

A. J. Urban:

MILOSRDNÝ SMÍCH*

Lepař vypustil triumfální kotouč dýmu, uhasil cigaretu v popelníku, levou rukou prohrábl tmavé, vzadu značně prořídilé vlasy a pokračoval: „Rozhodl jsem se tedy, že svůj příštří film natočím přesně podle těchto směrnic. Nenatočím žádnou tak zvanou limonádu. Můj film bude ukazovat syrový a pravdivý život. Jsem rozhodně proti ornamentu a velkou péči věnuji dekoracím, neboť, jak říká Ruskin, umění dekoracím není nějakým nižším druhem umění. Prostě, natočím film, jaký zde dosud nebyl. Bude mít ovšem dějovou linii...“

* Výňatek ze stejnojmenného románu, který byl počten čestným uznáním poroty Májové literární soutěže a vydán nákladem Družstevní práce.

bude osudovým dramatem lidských srdcí, ale bude též velkou apoteosou všelidské ideje od diluvia až po naše dny. Chtěl bych také, přirozeně, aby v něm byla zachycena naše grandiosní historie. Neboť právě umění, jak říká Ruskin, může být jen umění universální.“ Umkl.

„A musí to hlavně bejt šlágr!“ doplnil Hubáček.

„Že je to krásné, vid', Pepouši?“ vzdychla Ema. „To bude film! A já — já v něm budu mít hlavní roli!“

Její slova udeřila: bravurní role Emy měla být základem filmu a hlavním a vlastně jediným důvodem, proč Breburda vůbec chtěl vložit peníze do jeho výroby. V běhu devítiletého bezdětného manželství objevila v sobě Ema několik talentů: k sochařství i k malířství, učila se opernímu zpěvu, zkoušela psát povídky, ale to všechno jí neuspokojilo, hlavně proto, že se nedostavoval úspěch. Breburdovi jí bylo líto, když pozoroval jednotlivá

její zklamání a někdy se snažil, aby pomohl, avšak nedařilo se mu to. Zakládal si na Emě a vážil si jejího úsudku a bystrosti; často si teprve dodatečně uvědomoval, jak dobře a chytré soudila o tom či onom a jak správně rozpoznávala věci i lidí. V posledním roce si několikrát povšiml, že je nějak nervosní, a byl na jedné straně rád, že si našla ve filmu novou zábavu; na druhé straně měl obavu, aby jí možný neúspěch ve filmu neroztrpčil ještě více a pak, film nebyl tak neškodně rozptýlení jako třeba zpěv. Stál peníze a byla to taková ošemetná historie... Hle, což říká Lepař?

„Jsem šťasten, že jsem milostivou paní náhodou poznal,“ mluvil režisér, „neboť má vzácný, jedinečný talent. Vždycky jsem toužil, abych dostal herečku, jejíž duše byla by schopna propastných vzepětí. Škoda, že jsem milostivou paní neobjevil o půl roku dříve. Byl bych jí nechal hrát hlavní úlohu ve filmu Cikánská krasavice.

Milostivá paní byla by jistě vyhrála obtížné pasáže filmu s onou lyrickou něhou, jaké bylo potřebí. Ta Roubalíková má to pokazila.“

„Škoda,“ vzdychla Ema. „No, ovšem, já vím,“ připouštěl Breburda. Věru je docela možné, že ve filmu dosáhne Ema toho úspěchu, jenž se v jiných oborech nedostavoval... Konečně... snad se nemůže nic stát — a — Vyskočil. Nedbal překvapených, zmatených očí svých společníků a začal, hlavu svěšenou, chodit po kanceláři od stolku k oknu a zpátky. Náhlý nápad ho poháněl: najednou viděl cestu otevřenou. Cestu, vedoucí nejen k získání předsednictví ve spolku Obroda mravnosti, ale také k dobytí zvučného jména v nejšířší veřejnosti. Hle, zde se naskýlá příležitost, aby se jeho jméno dostalo ve známost, aby se o něm začalo mluvit s uznáním a úctou i tam, kde bylo dosud prázdným zvukem. Proč by nemohl za jeho účasti vzniknout film velkého mravního dosahu? Proč

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90—, Kč 130— za 1 m

Skladový generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplacené

vite, takže nezastavený nebude mať jasného obrazu práve o najdôležitejšej fáze Štefánikovej práce. Tým si tiež možno vysvetliť Zvěřinovo líčenie Štefánikovej oslobodovacej akcie. Zo Zvěřinovo románu sa nám zdá, akby celú prácu za národné oslobodenie Štefánik v zahraničí prevádzal sám na svoju päsť. A preca Štefánik, Masaryk a Beneš pracovali na oslobodenskej akcii nerozlučne spolu. Tiež v líčení prvých chvíľ oslobodenia národného javí se nám akási strohosť. Zvěřina pravdepodobne úmyselne sa vyhýbal momentom, ktoré sú nám súčas-

kom dobre známe. Ale nemal zabúdať, že píše dielo, o ktorého materiál bude sa muzeť na mnohých miestach v budúcnosti opierať i historici, preto mal zachytiť tiež fakty, ktoré v budúcnosti budú nejasné. Štefánikova práca pri organizovaní a konsolidovaní našich zahraničných vojsk mala byť tiež podrobnejšie nakreslená. Veď vieme z iných prameňov, aké ťažkosti sa Štefánikovi stavali do cesty pri získavaní našich ľudí myšlienke oslobodenskej. Spomenieme len jeho americkú cestu, kde na prvú výzvu sa mu prihlásilo 5 dobrovoľníkov

by se jednou místo ložnicových dramát a komedií nemohl natočit snímek neobyčejné závažnosti, snímek, jenž by měl velikou propagační působivost? Takový film přinesl by prospěch i spolku: byla by to reklama k nezaplacení. Panečku, tím by se stal spolek rázem důležitým činitelem ve veřejném životě a jeho předseda, samozřejmě rovněž. Zvali by ho na slavnostní shromáždění a kdo ví, zda by neseděl vedle samého primátora — Jen vzít film dobře do ruky; vždyť kdysi viděl krásný film vážného obsahu. Král králů se jmenoval, bylo to povznášející dílo. Ostatně nemůžte zkazit Emiče radost teď, když se už tak dlouho těšila na úlohu; nemá vlastně ani práva ničit v zárodku talent té ženy, která mu tolik v životě dala. Což ví, zda v ní opravdu nedržíme veliké nadání?

Prudce se otočil od okna, šel ke svému stolu, sedl si a řekl vážně a pomalu:

„Pánové, souhlasím. Ale dávám si podmínku: film musí propagovat spolek Obroda mravnosti. Mám jakýsi závazek k tomuto spolku. Rád bych...“

„Ale beže všeho, pane vrchní rado!“ přerušil ho Hubáček. „My už to nějak zapusťte do libreta. Tak a teď si promluvíme vo penězích.“

Nepřijemný dojem, jenž v Breburdovi vzbudil ředitel Hurrafilmu, pomalu mizel za rozpravy o peněžních otázkách. Breburda poznal, že Hubáček rozumí číslicím a že myslí střízlivě a věcně. Ukonejšil své začáteční pochybnosti o reálnosti filmového podnikání a upřímně se nadchl příjmem vyhlídkou na téměř stoprocentní zisk z těch sto dvaceti tisíc, které měl vložit do výroby. To už

stálo za to: vyzdvihnout je zítra ze záložny a za tři čtvrti roku vrátit tam dvakrát tolik!

Neutlelo ani třicet minut a smlouva byla podepsána. Vrchní rada už chtěl potřást svým hostům rukou na rozloučenou, když mu napadlo optat se:

„Co vlastně budeme filmovat?“

Lepař, jenž se dosud málo účastnil rozpravy, řekl:

„Mám na mysli epochální dílo podle svého vlastního sujetu. Představuji si, že —“

„Nic si nemusíte představovat,“ zakřikl ho Hubáček. „Libreto si najdem tady s panem vrchním radou sami. Přines sem si tehle slovníček. Tady je.“

Breburda se zájmem prohlížel drobnou knížku ve žluté vazbě, kterou mu podal ředitel Hurrafilmu.

Slovníček literární, četl. Sestavil dr. Gustav Pallas.

„Hm, to je zajímavé. A nová knížka, ještě není ani celá rozřezána.“

„Co vás napadá,“ odporoval Hubáček. „Není nová. Mám ji už dva roky, ale těch spisovatelů je tam tolik, že sem se dostal teprve k písmeně J. Tak, pane vrchní rado, začneme. Tady mám hned Jablonský Boleslav, vlastně Karel Eugen Tupý. Narozen 1813, zemřel 1881. Tak, to by bylo teda dobrý, je už dvaapadesát let mrtvej, nemusí se platit autorský právo. Premonstrát, básník, lyrik naukový, náboženský i milostný. Písně milosti, Moudrost otcovská. Tak, co říkáte, pane režisére?“

„Jablonský je sice známý a úspěšný autor,“ promluvil nesměle Lepař, „ale básně se opravdu těžko transformují do jiné umělecké tvorby. Jsem toho názoru, abychom je vůbec

a len jeho húževnatému presvedčovaniu podarilo sa prebudit' v krajanoch cit povinnosti a eventualných obetí na životoch. Toľko po stránke umelecko-kompozičnej.

Odhliadnuc však od niekoľkých nedostatkov, musíme vyzdvihnúť Zvěřinovu neobyčejnú svedomitost', akú venoval Štefánikovskej látke. Z nahromadeného materiálu vytvoril nám živý obraz Štefánika-bohatera, hrdinu, nezlomného charakteru, ideálneho, nezištného bojovníka za slovenský národ, ktorý oslobodil, nežehúc sa za slávu a odplatu. A za tento krásny, čisto ľudský obraz Štefánikov sme Zvěřinovi veľmi vďační. Mir. A. Huska.

HISTORIE ŽIDOVSKÉHO NÁRODA.

Lion Feuchtwanger: Válka židovská. Vydal Fr. Borový v Praze. Jméno Liona Feuchtwangera má u nás zásluhou jeho románů o Německu dobrý zvuk. Je nazýváván kritikem hitlerovského Německa a je vpravdě důstojným bojovníkem za věci nejvyšší: za spravedlnost a svobodu ducha. Jeho známý „Úspěch“ i chronika „Oppermannovi“ dotýkají se neaktuálnější přítomnosti a skutečnosti, odtud ten jejich palčivý přízvuk. Ale mnohem dřív přišel k nám tento moderní Flavius jako básník minulosti. Dva jeho romány „Ošklivá vévodkyně“ a znamenitý „Žid Süß“ byly předzvěstí velkého jeho románu historického, „Války židovské“. Je to v podstatě historie židovského kněze první rady Matouše, který na vlast-

ní oči spatřil zkázu Jerusalema a účastní se války Říma proti židům, aby pak tyto pohnuté dny svého národa vylíčil v knize, kterou nazve „Válka židovská“.

A od Feuchtwangera se dovídáme, že tuto knihu, o níž jsme slyšeli v hodinách latiny, stejně jako o jejím autorovi historiku Josefu Flaviovi, napsal ten Matouš. Žid, který přijal římské jméno. Ale ani „Válka židovská“ není jen historickým románem. Leccos z odvěkých zápasů ducha a slova s mečem a mocí je problémem a otázkou, znepokojující i dnešek, leccos z této historie zápasu malého národa velkého ducha proti veliké moci meče se opakuje i před naším zrakem, a proto „Válce židovské“ rozumíme. Ovšem to, že ji napsal veliký básník, který tak podstatně osvětlil v ní i podivuhodného židovského genia, přispívá k jejímu významu měrou nemalou. Ranní noviny.

**BASSŮV REPORTÁŽNÍ
ROMÁN DIVOKÝ ŽIVOT
ALEXANDRA STAVISKÉHO**
je již překládán do němčiny. Kniha má značný úspěch, první vydání bude v nejbližších dnech rozebráno.

CESTA DO HLUBIN ŽÍŽKOVA. — Objevny na vltavské pláži. — Krása v účelnosti. — Boj o „Mládí na ulici“ a mnoho jiného v novém čísle SVĚTOZORU.

Půjčovna knih »MÍR« Praha II., Vladislavova 2 Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

vyloučili ze svého tvůrčího plánu.“

„Máte pravdu,“ souhlasil Hubáček, „jenže bude dost těžký je poznat. Pak je tady tohle: Jaroslav, panoš pana Kostky, popsal roku 1464 příhody posledního svého pána. Ne, to by nebylo nic, to je nějaký učený povídání. Tohle by nebylo špatný: Jasem i šerem — ale to sou zase básně. Počkejte — tady je něco: Jejich štěstí, drama lásky vod Jaroslava Hilberta. Žije ještě ten člověk, pane režisére?“

„Žije, pane řediteli,“ odpověděla s úsměvem Ema místo Lepaře, jenž si právě v té chvíli zapaloval novou cigaretu. „Viděla jsem ho nedávno na premiéře v Národním.“

„Tak to nic, na autorský právo peníze nemáme. Jiskry na moři od J. V. Sládky, zase básně. To je zatracený, pod písmenou J není nic kloudného.“

„Poslyšte, pane řediteli,“ využil přestávky Breburda.

„Jak to vlastně vybíráte filmy? Jaký to máte systém?“

„Titulovej systém,“ vysvětloval Hubáček. „U filmu je hlavní věc titul. Prohlašuju vám, pane vrchní rado — a svědkem je meich dvacet úspěšných filmů — že na titulu všechno záleží. A potom je dobře, dyž se může říct, že film je natočený podle knihy nějakého známého spisovatele. To táhne. Proto hledám v tomhle slovníčku. Nemyslete si však, že z tý knihy, kerou vyberu, bude tam jedno slovo! Depak, to bysme si dali! Beru si jen titul a méno autora, nic víc. Co má ve filmu bejt, vo tom rozhodnu sám. Libreto mi udělá náš kritik Pitha. To je osvědčený scénarista, pane vrchní rado. Víte posledně sme si vybrali z týchle knížky Bratrstvo mstitelů vod toho Dumasa. A Pitha mi to tak znamenitě přešil na

naše poměry, že sme tam mohli dát i Vomidanu. Titul a spisovatel, pane vrchní rado. Nic víc nepotřebuju. Tak, co máme v písmeně K? Taky tady moc není, Koruna neuvadlá — — to není špatný! Sakra, to není špatný! Poprava pánů českých, mučedníkův českých, to jest: Pravdivá zpráva o pobožném k smrti se připravování věrných a při pravdě Boží stálých Čechů. V závorce je tady číslo 1621, to tedy ten spisovatel už nežije, to je dobře. Ale, jak se vlastně menuje? Od J. Hořovského Rosacia. Bože, ten člověk má divný méno! Že ste to nikdy neslyšeli, pane vrchní rado? Já taky ne. Jestli to ale není báseň. Ne, je to: dojemné vylíčení posledních chvíl odsouzených a v červnu 1621 popravených šlechticů českých, jichž byl duchovním rádcem. Tak vida, tady by byl kus historie! A pořad ještě se mi to zdá málo. Hořovský Rosacius, to není žádný autor. Hrome! Tohle je titul! Kulhavý ďábel! Charakterní, realistický román ze současného života od A. R. Lesagea. No jo, ze současného — ale tady je rok 1707. To je ohromný, pane vrchní rado, to je ohromný! To budeme filmovat! Do češtiny přeložil A. Hansgirk. To je báječný titul, lepší než Fantom opery. Už to vidím: Kulhavý ďábel, podtitul: Koruna neuvadlá. Tak, co tomu říkáte, pane vrchní rado?“

Breburda pokrčil rameny.
„Vy se v tom lépe vyznáte, pane řediteli. Říkáte, že se z toho dá udělat docela něco jiného, nemám tedy námitek. Trvám ovšem na své podmínce. Musí to být mravní film!“

„To bude, to bude,“ ujišťoval Hubáček. „Já mám heslo: Můj zákazník, jeho film. Bude mravnější až hanba. Jen se klidně spolehněte na Hubáčka.“

Přítomnost

34
nezávislé
týdeník

ROČNÍK XI

V PRAZE 22. SRPNA 1934

Za Kč 2.—

Dvě cesty do Moskvy, třetí do Ženevy

ZDENĚK SMETÁČEK

Registrování politických stran

ZDENĚK PEŠKA

O mikroliteratuře

OTTO RÁDL

Benátský filmový festival

JÁRA BROŽ

Co se smlouvami o ochraně menšin?

B. BENEŠ

Ceny nestoupily — ale jakost?

Ing. KAREL KOZÁK

Zklamal nás rozum? — Strach z talentu — Průmysl a politika — Pražské jaro a české léto

Kdo zavinil smrt Adolfa Marka? — Daň z racionalisace — Politika u džbánku — Zanášení

Filiálky — O německém katolicismu

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠŤUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

VÍTĚZSLAV NEZVAL

Sbohem a šáteček

Sbírka básní poctěná cenou I. májové literární soutěže. Brož. Kč 38.—, váz. Kč 50.—

u knihkupců - Fr. Borový

KNIHA PRÓS FRÁNI ŠRÁMKA BOUŘKY A DUHY

284 stran. Brož. Kč 28.—, Váz. Kč 40.—, Zvláštní vydání číslováno a autorem podepsáno. Kartonováno Kč 56.—, Váz. v kůži Kč 102.—, U knihkupců

FR. BOROVÝ - PRAHA II

Román medicínské fakulty

Anna Maria Tilschová

ALMA MATER

Spisů svazek VI. Stran 308
s obálkou Fr. Muziky. Brožo-
vané Kč 35.—, vázané Kč 47.—

Román má autentičnost, sy-
tou náladu a pevnou barvu
prostředí. Arne Novák

II. vydání

U knihkupců

FR. BOROVÝ - PRAHA II

OBSAH 33. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: B. BENEŠ: „Samostatnost“ Rakouska. — V. GUTWIRT: Fašismus a cesty národní demokracie. — EDUARD VYŠKOVSKÝ: Je to deflace? — Hospodářské zákony porážejí Hitlera. — O. WEISEL: Po stopách vídeňských bojů. — Doc. Dr. JOS. GRŇA: Staří a mladí v úřadech. — O frivolnosti. — Nevděčnost diktatur. — Vláda sedláků a dělníků. — Pochybný návrh. — Film se státní zárukou. — Diktatury propagují. — Náladovost politických hesel.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNĚ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62